بێ ئیفلەحیا گونەهێ

وکارتێکرنا وێ ل سەر ژیانا مللەتان

نڤیسینا

د. عبد اللّه بن محمد السدحان

وەرگێڕان

تەحسین ئیبراهیم دۆسكی

پێشگۆتن

حەمد وسوپاسی هەمی بۆ خودێ بن، خودایێ هەمی چێکریان، ئەوە ئەم داین، وهەردو رێ: یا باش ویا خراب، نیشا مە دان وبەرێ مە دایێ، وفەرمان ل مە کر ئەم قەستا رێکا باش بکەین وسۆز ب خەلاتەکێ ب بها دا وی کەسی یێ قەست بکەتێ، وئەم ژ قەستکرنا ل رێکا خراب داینە پاش وگەف ب عەزابەکا دژوار ل وی کەسی کر یێ قەست بکەتێ.. حەمد بۆ وی بن وەکی ئەو یێ ژ هەژی، وصەلات وسەلام ل سەر پێغەمبەرێ وی یێ خۆشتڤی وهلبژارتی بن، ب گازیا راست ودورست بۆ مە هات، وبەرێ مە دا حەقیێ، وئەم ژ هەمی رێکێن خوار وڤیچ داینە پاش، سلاڤ ل وی بن وهەمی هەڤال وپشتەڤانێن وی، وهەر ئێکێ رێکا وی بگرت هندی ئەڤ دنیایە هەبت.

خواندەڤانێن هێژا:

ل وی دەمێ ژینا ماددی یا مرۆڤێ نوکە گەلەك پێشکەفتی، وئەو زانستی وتەکنەلۆژی ڤە گەهشتیە هندەك دەرەجە وپێکێن هەر نەدهاتە سەر هزرا مرۆڤێ بەرێ، و د ئەنجام دا ژین ب ساناهی کەفتی، ئەم دبینین مرۆڤ ژ لایێ رووحی ونەفسی ڤە -ب تایبەتی- یێ گەهشتیە هندەك ژۆردانیێن گەلەك نزم، حەتا پێکەکێ نێزیکە بێژین: مرۆڤ یێ گەهشتیە بەخت رەشیەکا وەسا یا ل چو دەمێن دیرۆکێ مرۆڤ نەگەهشتیێ، وهەما بەسە

بێـژین: رەنگـــە ئـــەو مـــرۆڤێن ل ڤـــێ ســـەدســـالا دویمـاهیێ ژ ژیـێ عـەردێ مـە ژ بـەر زۆرداری وبـێ وژدانیا مرۆڤان هاتینە کوشتن، د عەمرێ عەردێ مە هەمیـێ دا نـەهاتبنـە کوشـتن، ویـێ بـاوەر نـەکـەت هەما بـەس بلا بـەرێ خـۆ بدەتە هژمارا وان مرۆڤان یـێن ب تنـێ د هـەردو شـەڕێـن جیهـانی دا هاتینـە کوشـتن، ئـەو شـەڕێـن مللـەتـێن پێـشکەفتـی پـێ ڕابووین نەکەسـێ دی!
ودەمێ سوحبەت دئێتە سەر ئەگەرێن ڤێ بەخت ڕەشـیا نوکـە ب سـەر مرۆڤینیـێ دا هـاتی، دبـت مرۆڤێن شارەزا وبسپۆر گەلەك ئەگەران بێژن و ب ڕێز کەن، بەلێ تشتێ ژ هەمیان پتر دئێتە ژبیرکـرن و ب پشـت گوهـ ڤە لێدان ئەم ئعترافـێ بکـەیـن کـو ئـەڤ واقعێ خراب ئەنجامێ دویرکەفتنا مـە بـت ژ خـودێ، وبـەرهـەمـێ وان گونـەهـان بـت یـێن ب شـەڤ وڕۆژ وڤـەشـارتی وئاشـکەرا د نـاڤ مـە دا دئێنـەکـرن، نـە بەس هندە.. بەلکی ئەگەر جارەکێ ئێك ژ مە بێـژت: ئەو شـەقائا نوکە ئەم تێدا دژیـن ژ بـێ ئیفلـەحیـا وان گونەهانە یێن د ناڤ مە دا دئێنەکـرن گـەلـەك کـەس دێ هەبن لێڤێن خۆ شـۆڕ کـەن وتڕانـەیـان بـۆ خـۆ ب گۆتنا وی کەن وبێژن: گونەهـ مەسـەلەکا شـەخـصیە، ووێ چو پەیوەنـدی ب واقعـێ مـە ڤـە نینـە، وهـەمـا هوین تەفسیرێن دینی ددەنە هەمی تشتان!
ڤێجا حەتا بۆ مە ئاشـکەرا ببـت کـو بـێ ئیفلـەحیـا گونـەهێ -نە ب تنێ ل سەر گونەهکاری، بەلکی ل سـەر مللەتان- گەلەکە، وکارتێکرنا وێ یا خـراب زێـدە یا دژوارە، مە ڤیا ئەم بیرا خویشـك وبراێێن خۆ ل ڤـی

بابەتێ گرنگ بینینە ڤە، ومە دیت باشـترین نامیلکـە د ڤی بابەتی دا هاتیە بەرهەڤکرن ئەوە یا سـەیدایێ دکتۆر (عبد الله بن محمـد الـسدحان) ی نڤیـسی، ژ بەر دەولەمەندیا وێ ب وان بابەتێن تێدا هاتین د گەل کورتیـا وێ، لـەو مــە خواســت ئــەم وی ب چــەنـد دەسکاری ڤە وەرگێڕینە سـەر زمانێ کوردی و ل بـەر دەســـتێ خوانـــدەڤانـــان بـــدانین بـــۆ بیرئینـــان ومفاوەرگرتن، هیڤیا مـە ژ خـودایێ مـەزن ئـەوە ئـەو هیدایـەتـێ ب رزقـێ مـە بکـەت، ومـە بکـەتـە ژ وان کەسـان یـێن فایـدەی ژ وی تـشتی دکـەن یـێ ئـەو دخوینن وگوهـ لێ دبن..

یا رەببی تـو ڤـی کـاری بکـەینـە د تـەرازیـا خێـرێن نڤیسـەری ووەرگێـڕی دا ل وێ ڕۆژێ یـا نـە مـال ونـە عەیال چو فایدەی نەگەهیننە کەسێ، وخودێ خێـرا هەر کەسـەکی مەزن بکەت یێ د ناڤبەرا خۆ وخودێ دا دوعایا خێرێ وقەنجیێ بۆ مە ودەیبایێن مە بکـەت، دا بەلکی بەرەکەتا وێ بگەهتە مـە؛ چـونکی دوعایـا مرۆڤێ موسلمان ب بەرزەیی ڤە بۆ برایەکێ وی یێ دی یا قەبویلکریە.

وەرگێڕ

دهۆك ٢٠٠٨/٢/١٩

پێشگۆتنا نڤیسەری

إن الحمد لله، نحمده، ونستعينه، ونستهديه، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادى له، ونصلى ونسلم على نبينامحمد؛ الرحمة المهداة، أرسله الله على حين فترة من الرسل، فهدى به إلى أقوم الطرق وأوضح السبل، ففتح الله به أعيناً عمياً وآذاناً صماً، وقلوباً غلفاً، وبعد:

گەلەك جاران خەلك گازندێ ژ دلڕقى، ونەمانا بەرەكەتێ، ووەسواس ودودلیێ كەن، وكو مرۆڤ هەمى ب دنيايێ ڤە دموژيلن، وكەسێ ئاگەهـ ژ وێ گۆتنا خودێ نەمایە ئەوا تێدا هاتى: ﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ غَـٰفِلًا عَمَّا يَعْمَلُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ۚ - تو قەت هزر نەكە كو خودێ يێ بێ ئاگەهە ژ وى كارێ زۆردار دكەن ﴾ (إبراهيم: ٤٢).

مەيموونێ كوڕێ هاروونى -خودێ ژێ رازى بت- د مەعنا ڤێ ئايەتێ دا دبێژت: (ئەو دلخۆشكرنەكە بۆ وى يێ زۆردارى لێ هاتيەكرن، وگەفەكە بۆ وى يێ زۆرداريێ دكەت).

هەر وەسا خەلكێ بێ ئاگەهە ژ گۆتنا خودێ ئەوا تێدا هاتى: ﴿ وَمَآ أَصَـٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُواْ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ - چو موصيبەت ب سەرێ هەوە نەهاتینە ئەگەر ژ بەر كەدا دەستێ هەوە نەبت، وخودێ

هەوە ب گەلەکان عەفی دکەت ژی ﴾ (الشوری: ٣٠).

ئیبراهیمێ کوڕێ ئەدهەمی -خودێ رەحمێ پێ ببەت- دبێژت: (ئەم ژ خەلکێ بەحەشتێ بووین ب کرنا گونەهێ ئبلیسی ئەم ژێ ئینایەدەر، ویا فەرە ل سەر گونەهکاری کو ئەو چو تامێ ژ ژیارا خۆ نەبەت حەتا جارەکا دی بزڤڕتە وەلاتێ خۆ).

وئەڤ هەمی بەلا وگرفتاری بەرهەمێ گونەهانە، وئەنجامێ بێ ئیفلەحیا وانە، خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ أَفَنَجْعَلُ ٱلْمُسْلِمِينَ كَٱلْمُجْرِمِينَ ۝٣٥ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ۝٣٦ - ئەرێ ما ئەم موسلمانان دێ وەکی تاوانباران لێ کەین، هەوە چیە هوین چاوا حوکمی دکەن ﴾ (القلم: ٣٥-٣٦).

وخودایێ مەزن دبێژت: ﴿ أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ ٱجْتَرَحُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ كَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ سَوَآءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۚ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ۝٢١ - یان ئەوێن خرابی کرین هزر دکەن کو ئەم دێ وان وەکی وان لێ کەین یێن باوەری ئینای وچاکی کرین، وکو ئەم ل دنیایێ وئاخرەتێ دێ وان ئینینە ڕێزەکێ؟ پیسە حوکمە ئەو دکەن کو باش وخرابان دئیننە ڕێزەکێ ﴾ (الجاثیة: ٢١).

ودبێژت: ﴿ أَمْ نَجْعَلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ كَٱلْمُفْسِدِينَ فِى ٱلْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ ٱلْمُتَّقِينَ كَٱلْفُجَّارِ ۝٢٨ - ئەرێ ما ئەم دێ وان یێن باوەری ئینای وچاکی کرین وەکی وان لێ کەین یێن د عەردی دا دخرابکار، یان ئەم خودانێن تەقوایێ یێن

خودان باوەر وەكى كافرێن سەرداچووى دێ لێ كەين؟ ﴾ (ص: ٢٨).
وئەگەرا گونەهێ -وەكى (شيخ الإسلام) ودێ ژێ رزى بت دبێژت- ئەوە (خودانێ گونەهێ غەفلەت وشەهوەت -كو هێڤێنێ خرابيێيە- وى دهاژۆن، خودێ دبێژت: ﴿ وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُۥ عَن ذِكْرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمْرُهُۥ فُرُطًا ﴿٢٨﴾ - وتو گوهدارييا وى نەكە يێ مە دلێ وى ژ زكرێ خۆ بێ ئاگەهـ كرى، ووى دلچوونێن خۆ ب سەر گوهدارييا خودايێ خۆ ئێخستين، وكارێ وى هەمى زەعێبوون وتێچوون بوويە ﴾ (الكهف: ٢٨) وهەوايێ نەفسێ ئەگەر نەزانن د گەل دا نەبت بەرێ خودانى نادەتە كرنا خرابييان، ئەگەر نە ئەو كەسێ ل دويڤ هەوايێ نەفسێ ژى دچت دەمێ دزانت ئەڤ كارە زيانەكا ئاشكەرا دێ گەهينتێ ئەو ب تبيعەتێ خۆ دێ خۆ ژێ دەتە پاش، ژ بەر ڤێ ئێكێ صەحابييان دگۆت: هەچيێ بێ ئەمرييا خودێ بكەت ئەو يێ نەزانە).
بەلێ نەزانينا ڤى هەژارى بۆ وى نابتە هێجەت كو ئەو گونەهێ بكەت؛ چونكى هەر كەسەكێ بشێت خۆ فێر بكەت و د گەل هندێ ژى خۆ فێر نەكەت ئەوى چو هێجەت نابن، ڤێجا يا فەرە ل سەر مرۆڤێ عەقلدار كو هزرا خۆ د دويماهييا كارێ خۆ دا كەت وبزانت كانێ گونەهـ چەند يا كورە و چ بێ ئيفلەحيێ دينتە ڕێكا وى ل دنيايێ وئاخرەتێ، خودێ مە بپارێزت، ويا فەرە ل سەر وى بەرى ئەو گونەهێ بكەت ئەو هزرا خۆ بكەت كانێ ئەو بێ

ئەمرییا کێ دکەت؟ نێ ئەو یێ بێ ئەمرییا مـەلکـێ هەمی مەلکان دکەت کو خودێیە!

بیلالـێ کـوڕێ سـەعـدی -خـودێ ژێ رازی بـت- دگۆت: (بەرێ خـۆ نـەدە بچویکییـا گونـەهـێ، بـەلـێ بەرێ خۆ بـدە مـەزنییـا وی یـێ تـو بـێ ئـەمرییـا وی دکەی).

وتـشـتـێ بـــەرێ مـــن دایـــە نـقـیـسـیـنـا ڤـێ ڤەکۆلینێ ئەو سستییە یا -مخابن- ل نك گـــەلـــەك مـوسلمانان هـەی د دەر حەقا کرنـا گونـەهـان دا، ژ بـەر وێ هـزرا ل نـك وان هـەی کـو هـەمـا تۆبـەکـرن وئستغفارا ب ئەزمانی ب تنێ تێرا هندێ هـەیـە کـو گونەهێن وان ژێ ببەت!

ئبن قەییم -خودێ ژێ رازی بت- دبێـژت: (گونـەهـ برینن، ودبت برینەك هەبت خودانێ خۆ بکوژت).

و ب ڕاستی ئەو تۆبەیا هـەمـا ب نـاڤی تۆبـە بـت بەس نینە، بەلکی تۆبەیەکا ژ ڕاستی یا پێتڤییە، ئەو تۆبەیا پەشێمانی وترس وئـستغفارکرنا بـــەردەوام د گـــەل دا بـــت، د گـــەل کرنا کارێن قەنج وباش حـەتـا ئەم ببینە ژ وان یێن ڕزگار دبن ونێزیکی خـودێ دبـن.. خـــودایێ مـــەزن دبێـــژت: ﴿ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَٰتٍۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٠﴾ - ئـەو تـێ نەبت یێ تۆبە بکەت وباوەریێ بینت وکـارەکـێ چـاك بکـــەت، ئـــەوان خـــودێ گونـــەهـــێن وان دگوهـــۆڕن وباشـییان ددەتـێ، وخـودێ گونـەهــ ژێبـرێ دلۆڤـان بوویە ﴾ (الفرقان: ٧٠).

ودبێـــــژت: ﴿ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَإِنَّهُۥ يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ -
وهەر ئێکێ تـۆبـە بکەت، وچاکیێ بکـەت، ئـەوە یـێ
ب دورســـتی تۆبـــە دکـــەت و ل خـــودێ دزڤـــڕت ﴾
(الفرقان: ٧١).

ڤێجـا ئـەی برایـێ موسـلمان: ئـەگـەر نـەفسا تـە
بەرێ تە دا گونەهێ، وتـە هـزرا خـۆ تێـدا کـر، ودلـێ
چوو کرنا وێ، تو بیرا خۆ ل وێ بێ ئیفلەحیێ بینەڤە
یا د ڤێ ڤەکۆلینێ دا هاتی، وتو بیـرا خـۆ ل مـەزنییـا
خودایێ خۆ بینەڤە، و ل وان قەنجییان ژی یێن وی د
گەل تە کرین، وی ساخی وسـلامەتـی یـا دایـە تـە،
وئـەگـەر وی قـەنجـی ب وێ د گـەل تـە نـەکربـا تـو
نـەدشـیای خۆشـیێ ب وێ گونـەهـێ ببـەی یـا تـە
کری، ودبت تو نـەشـێی بگـەهییـێ، وتـو برایـێ مـن
هەڤسەنگیێ د ناڤبـەرا کـاران دا بکـە، چـونکی ئـەو
خۆشــییا چـەنـد دەلیڤـەیانـە، مـن هیڤیـە تـو هـزرا
تـەعلاتیـا ژربـاریێ د گـەل دا بکـەی، وچـو خێـر د وێ
خۆشـیێ دا نینە یا دویماهییا وێ ئاگر بت.

دوعـا وداخـوازا مـن ژ خـودێ ئـەوە ئـەو مـن وتـە ژ
هەمی نەخۆشـییان بپارێزت.

یا رەببی تو هیڤیێن من ب جـ بینـە، وکـارێن مـە د
هـەمـی حالـەتـان دا جـوان بکـە، وتـو پێخـەمـەت
گەهشتنا رازیبوونا خۆ ڕێکێن مـە ب سـاناهی بێخـە،
وبەرێ مە بـدەنـە خێـرێ، وتـو ل دنیـایێ وئـاخرەتـێ
باشـیێ بدەمە، ومە ژ عەزابا ئاگری بپارێزە، ب رەحما
خۆ.

نڤیسەر

دەسپێكا گونەهێ

* ئێكەمین گونەها بێ ئەمرییا خودێ پێ ل عەسمانی هاتییە كرن: (١)

ئەو حەسویدی بوو یا ئبلیسی ب ئادەمی -سلاڤ لێ بن- بری دەمێ وی فەرمانا خودێ ب جهـ نەئینای، و ژ بەر خۆمەزنكرن ودفن بلندیێ ئەو بۆ ئادەمی نەچوویە سوجوودێ.

پاشی گونەها د دویڤ دا ئەو بوو دەمێ ئادەمی وحەووایێ -ب هاندانا ئبلیسێ لەعنەتی- ژ وێ دارێ خواری یا خودێ ئەو ژ خوارنا وێ داینە پاش، پاشی وان تۆبەكر وخودێ تۆبەیا وان قەبویلكر؛ چونكی (هێلانا ئەمری ل نك خودێ مەزنترە ژ كرنا نەهییێ، ونەهییا ئادەمی ژ خوارنا دارێ هاتەكرن ووی ئەو خوار، ڤێجا خودێ تۆبەیا وقەبویلكر، وئبلیسی ئەمر لێ هاتەكرن كو ئەو بۆ ئادەمی بچتە سوجوودێ بەلێ وی ئەو نەكر لەو تۆبەیا نەهاتە قەبویلكرن[٢]؛ چونكی گونەها كرنا نەهییێ پتر جاران ژ بەر هەوجەیی وشەهوەتێ چێ دبت، وگونەها

---

(1) أدب الدنيا والدين للماوردی، ٢٦٠.

(2) وهەما وی هەر تۆبە نەكربوو لەو تۆبەیا وی قەبویل نەبوو، ئەگەر نە خودێ تۆبەوەرگرێ دلۆڤانە، وئەو ب خۆ دبێژت: (وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا ثُمَّ ٱهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾) ئەز گونەهـ ژێبرم بۆ هەر كەسەكێ تۆبە بكەت وباوەریێ بینت وچاكیێ بكەت پاشی بێتە سەر هیدایەتێ.

هێلانا ئەمرى پتر جاران ژ بـەر خـۆمـەزنـكـرن ودفـن بلنديێ چێ دبت، وئەوێ هندى زەررەيەكـێ ژ خۆمـەزنكرنـێ د دلـى دا هـەبـت ئـەو ناچتـە بەحەشتێ، وئەو كەسێ ل سـەر تـەوحيدێ بمرت دچتـە بـەحـەشـتێ ئـەگـەر خـۆ زنـا يـان دزى ژى كربت).[1]

مەعنا: هەر كەسەكێ تشتەكى ژ ئەمرێ خـودێ بهێلـت وەكـى نڤێـژێ، بـێ گومـان يـێ ل سـەر خەطەرەكا مەزن.

ڤێجا كارتێكرنا گونەها ئادەمى وحەووايێ ل سەر دووندەها وان چبوو؟

د حەديسـەكێ دا يا ئەبوو هورەيرە ژ پێغەمبـەرى -سلاڤ لێ بن- ڤـەگـوهێزت هاتييـە: ﴿ لـولا حـواء لـم تخن أنثى زوجها الدهر - ئەگەر حەووا نـەبا ژنـەكـێ چو جاران خيانەت ل زەلامێ خۆ نەدكر ﴾[2] يـەعنـى: حەووايێ خيانـەت ل ئـادەمـى كـر دەمـێ بـەرێ وى دايە بێ ئـەمريـێ وخوارنـا ژ دارێ ل بـەر وى شـرين كرى، ڤێجا ژ بەر بێ ئيفلەحيا گونەهێ ئەڤ ڕەهـە ژ وێ گەهشتە كچێن وێ ژى، ومەخسـەد ب خيانەتێ ل ڤێرێ زنا نينە.

و د حـەديـسـەكـا دى دا يـا ئـەبـوو هـورەيـرە ژ پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بـن- ڤـەدگـوهێزت هاتييـە: ﴿ دەمـێ خـودێ ئـادەم ئافرانـدى پـشتا وى ڤـەمـالى، ئـينـا هەر رحەكا ئەو دێ د دووندەها وى دا ئافرينـت حـەتـا ڕۆژا قيامـەتـێ ژ پـشتا وى كـەفـت، ووى

(1) الفوائد لابن القيم، ٢٠٥.
(2) موسلم ڤێ حەديسێ ڤەدگوهێزت.

گەشاتییەك ژ ڕۆناهییێ كرە د ئەنییا هەر مرۆڤەكی دا، پاشی وی ئەو بۆ ئادەمی پێشچاڤ كرن، ئادەمی گۆت: یا رەببی! ئەڤە كینە؟ وی گۆت: ئەو دووندەها تەنە، ئینا ئادەمی زەلامەك ژ وان دیت كەیفا وی ب وێ گەشاتییێ هات یا ل ناڤچاڤێن وی هەی، وی گۆت: یا رەببی ئەڤە كیە؟ وی گۆت: ئەڤە زەلامەكە ژ ئوممەتێن دویماهییێ یێن دووندەها تە دبێژنێ: داوود، ئادەمی گۆت: یا رەببی تە چەند عەمر بۆ وی دانایە؟ گۆت: شێست سال، ئادەمی گۆت: یا رەببی چل سالان ژ عەمرێ من ژی بدانە سەر عەمرێ وی، ودەمێ عەمرێ ئادەمی ب دویماهی هاتی ملیاكەتێ مرنێ هاتی وی گۆت: ما هێشتا چل سال ژ عەمرێ من نەماینە؟ وی گۆت: ما تە ئەو نەداینە كوڕێ خۆ داودی؟ گۆت: ڤێجا ئادەمی حاشاتی كر لەو دووندەها وی ژی حاشاتی كر، وئادەم خەلەت بوو ڤێجا دووندەها وی ژی خەلەت بوو ﴾[1].

وژبیركرنا ئادەمی ئەو بوو وی ژبیركر كو نەهی ل وی هاتبوو كرن ئەو ژ دارێ بخۆت، و ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهێ دووندەها وی ژی دا ب وی ڤە، وئەو وژنكا وی خەلەت بوون و ژ دارێ خوار، ڤێجا ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهێ دووندەها وان ژی د خەلەتییێ دا دا ب وان ڤە، وئادەمی حاشاتی ل هندێ كر دەمێ وی هندەك ژ عەمرێ خۆ دایە كوڕێ خۆ داوودی، ئینا ژ بەر بێ ئیفلەحیا ئەڤ چەندە گەهشتە دووندەها وی ژی.

---

(1) ترمذی ڤەدگوهێزت.

* ئێکەمین گونەها بێ ئەمرییا خودێ پێ ل عەردی هاتییە کرن: [1]

ئەو حەسویدی بوو یا قابیلی ب برایێ خۆ هابیلی بری حەتا وی ئەو کوشتی، د وێ حەدیسێ دا یا عەبدللاهێ کوڕێ مەسعوودی ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزت، هاتییە: ﴿ ما من نفس تقتل ظلماً إلا كان على ابن آدم الأول كفل منها، ذلك بأنه أول من سن القتل - هەر نەفسەکا ب زۆرداری بێتە کوشتن بارەك ژێ د ستوییێ کوڕێ ئادەمی یێ ئێکێ دایە؛ چونکی ئەو ئێکەمین کەسە کوشتن کری ﴾.[2]

ڤێجا هەر مرۆڤەکێ ب زۆرداری بێتە کوشتن هندەك گونەها وی د ستوییێ قابیلی دایە، ئەڤە ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهێ.

---

(1) أدب الدنيا والدين للماوردی، ٢٦٠.

(2) بوخاری ڤەدگوهێزت.

ناڤپرا ئێکێ
ئەگەرێن گونەهێ

هژمارەکا ئەگەر وپالدەران هەنە مرۆڤی بەر ب کرنا گونەهێ ڤە دبەن، بەلێ ئەو ئەگەر هەمی بۆ سێ تشتان دزڤڕن، وئەو هەر سێ تشت وەکی (ئبن قەییم) -خودێ ژێ رازی بت- دبێژت ئەڤەنە:

یا ئێکێ: دەمێ دل ب ئێکێ دی ژبلی خودێ ڤە دئێتە گرێدان، وئەڤە سەری دکێشتە شرکێ.

یا دووێ: گوهدارییا هێزا غەزەبێ، وئەڤە سەری دکێشتە زۆرداریێ.

یا سیێ: گوهدارییا هێزا شەهوەت ودلچوونان، وئەڤە سەری دکێشتە کرنا فاحیشە وکرێتییان.

وگرێدانا دلی ب ئێکێ دی ڤە ژبلی خودێ گونەها ژ هەمیێ مەزنتر یا پێڤە دئێتە شکە وکو مرۆڤ خودایەکێ دی ژبلی خودێ بنیاست ودوعایان ژێ بکەت. وگونەها مەزنتر یا گوهدانا هێزا غەزەبێ بەرێ خودانی ددەتێ کوشتنە. وگونەها مەزنتر یا ب گوهدانا هێزا شەهوەت ودلچوونان ڤە دئێت کرنا زنایێیە.. و ژ بەر ڤێ چەندێ خودایێ مەزن ئەڤ هەر سێیە د ئێك ئایەتێ دا کۆمکرینە دەمێ دبێژت:

﴿ وَٱلَّذِينَ لَا يَدۡعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقۡتُلُونَ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ

﴿وَلَا يَزْنُونَۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامٗا ٦٨﴾ - وئەوێـن ژبلـی خـودێ دوعایان ژ کەسێ دی ناکەن، ووێ نەفسێ ناکوژن یا خودێ کوشتنا وێ حەرامکری وەسا تێ نەبت ئەو ی تشتی بکەت کو خۆ پێ هێژای کوشتنێ بکەت، وئەو زنایێ ناکەن، وهەچییێ تشتەکی ژ ڤان گونەهان بکەت دێ گەهتە جزایێ خۆ ﴾ (الفرقان:68).

وئەڤ هەر سێ گونەهە (**ئێك یا دی دکێشت**، شرکێ زۆرداری وفاحیشە پێڤە دئێن، کانێ چاوا تەوحید وان ژ خودانێ خۆ ددەتە پاش).[1]

و ب ڕاستی ئەڤەیە یا کو د واقعێ مە دا چێبووی، وەکی بێ باوەر ل سەر ستویێ موسلمانان زال بووین یێی ئەو رەحمێ پێ ببەن یان دلێ خۆ پێ بسۆژن، ونێزیکە تە گوهـ لێ نەبت کارەساتەك ل هەمی لایێن جیهانێ ڕوی بدەت ئەگەر پشکەکا مەزن ژ ڤان هەر سێ تشتێن بۆرین یا موسلمانان نەبت، ئەڤە هەمی ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهان. خودێ مە بپارێزت.

---

(1) الفوائد لابن القیم، ١٣٨-١٣٩، ب دەسکارییەکا کورت ڤە.

ناڤبڕا دووێ
کارتێکرنا گونەهێ د مللەتێن بۆرین دا

* یووسف سلاڤ لێ بن:
حەسەن دبێژت: پێغەمبەرێ سلاڤ لێ بن گۆت: ﴿ رحم الله يوسف لولا كلمته ما لبث في السجن طول ما لبث، قوله: أذكرني عند ربك ﴾ یەعنی: خودێ رەحمێ ب یووسفی ببەت ئەگەر ژ بەر ڤێ گۆتنا وی نەبایە، دەمێ وی گۆتییە هەڤالێ خۆ د سجنێ ڤە: بەحسێ من ل نك مەلکی بکە.. ئەو هند نەدما د سجنێ ڤە هندی مای. ودەمێ حەسەنی ئەڤ حەدیسە ڤەدگوهاست دکرە گری ودگۆت: وئەم دەمێ نەخۆشییەك دگەهتە مە ئەم هەورێن خۆ دگەهینینە خەلکی![1]

---

(1) الزهد للإمام أحمد، ١٠٣، وشيخ الإسلام ئبن تەیمییە دەمێ ڤێ گۆتنا یووسفی ڤەدگوهێزت دبێژت: مەعنا ڤێ گۆتنا وی ئەو نینە وی خۆ نەهێلا بوو ب هیڤییا خودێ ڤە، نە.. چونکی وی گۆت: (إن الحكم إلا لله) حوکم هەما بۆ خودێیە، وئەڤ گۆتنا وی وەکی وێ گۆتنا وی یا دییە دەمێ گۆتییە مەلکی: خزینەیێن مصرێ بکە ددەستێن من دا، ئەڤ داخوازا وی بۆ مەزنیێ ژ بەر مەصلحەتەکا دیی بوو لەو یا دژی تەوەککولێ نەبوو ونە ژ وێ خوستنێ بوو یا شریعەتی ئەم ژێ دانە پاش، وئەڤ داخوازا وی ژ وی هەڤالی هەما بۆ هندێ بوو مەلك حالێ وی بزانت؛ دا ل حەقیێ بگەڕێت، ئەگەر نە یووسف ژ هەمی مرۆڤان

* برایێن یووسفی ودووندەها وان ژ ئسرائیلیان:
وسەرهاتییا وان د گەل برایێ وان یووسفی - سلاڤ لێ بن- د قورئانێ دا یا ئاشکەرایە، دەمێ وان گۆتی: ﴿ أَحَبُّ إِلَىٰٓ أَبِينَا مِنَّا ﴾ بابێ مە پتر حەز ژ یووسفی ژ مە، ڤێجا ژ بەر ڤێ چەندێ وان حەسویدی پێ بر، وئەڤ حەسویدی وزکڕەشی ژ وان هاتە ڤەگوهاستن بۆ دووندەها وان ژی.
ودەمێ وان بەحسێ بنیامینی کری وگۆتی: ﴿ إِن يَسۡرِقۡ فَقَدۡ سَرَقَ أَخٞ لَّهُۥ مِن قَبۡلُۚ ﴾ ئەگەر ئەو دزیێ بکەت برایەکێ وی ژی بەرێ دزییەك کربوو، ومەخسەدا وان پێ یووسف بوو، ڤێجا ئەڤ بێ بەختی ودرەوینی ژ وان بۆ دووندەها وان ژی هاتە ڤەگوهاستن.
و ژ بەر بێ ئیفلەحیا گۆتنا وان بۆ ئێك ودو: ﴿ ٱقۡتُلُواْ يُوسُفَ ﴾ هوین یووسفی بکوژن، سالۆخەتێ حەزکرنا ب جهئینانا وان بۆ مەصلحەتێن وان ئەگەر خۆ ب ڕێکا کوشتنا کەسەکێ بێ گونەهـ ژی بت، ل نك وان پەیدابوو، وئەڤ سالۆخەتێ کرێت ژ وان بۆ دووندەها وان ژی هاتە ڤەگوهاستن.
و ژ بەر گۆتنا وان: ﴿ وَنَحۡفَظُ أَخَانَا وَنَزۡدَادُ كَيۡلَ بَعِيرٖۖ ﴾ ڤیانا مالی ل نك وان ودووندەها وان پەیدابوو.

موکمتر بوو. پڕێنە: الفتاوى ١٥/١١٣-١١٤، ب دەسکاری ڤە.

وئەڤ سالۆخەتێن پیس یێن کو ژ بێ ئیفلەحیا گونەهێن برایێن یووسفی وگۆتنێن وان یێن خراب ل نك وان پەیدابووین، مانە د ناڤ وان دا، و ژ وان بۆ عەیال ودووندەها وان ژی هاتنە ڤەگوهاستن.. ووەکی ئەم دزانین ئەو پشتی هنگی ل مصرێ ئاکنجیبوون، پاشی پشتی دەمەکی ئەو کەفتنە ژێر حوکمێ فیرعەونی ووی ب دژواری سەرەدەری د گەل وان کر، وهەمی ڕەنگێن ڕویرەشی وشەرمزاریێ ئینانە سەرێ وان، کوڕێن وان کوشن؛ دا دووندەها وان زێدە نەبت، وکچێن وان بۆ ڕەزیلی وخدامینیێ هێلانە ساخ.

پاشی خودێ پێغەمبەرێ خۆ مووسا -سلاڤ لێ بن- هنارت؛ دا ئەو ئسرائیلیان ژ وێ شەرمزاریێ دەربێخت، وسەرهاتیەکا درێژ وعەجێب دەست پێ کەت، ل سەری خودێ بەحسێ وی قەدر وبهایی دکەت یێ وی دایە وان دەمێ دبێژت: ﴿ يَٰبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱذۡكُرُواْ نِعۡمَتِيَ ٱلَّتِيٓ أَنۡعَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ وَأَنِّي فَضَّلۡتُكُمۡ عَلَى ٱلۡعَٰلَمِينَ ٤٧ ﴾ (البقرە:٤٧) یەعنی: ئەی دووندەها یەعقووبی قەنجیێن من د گەل هەوە کرین ل بیرا خۆ بینن، وسوپاسییا من سەرا بکەن، و ل بیرا خۆ بینن کو من هوین ژ خەلکێ سەردەمێ هەوە هەمییان چێتر لێ کربوون. وئەڤ چێتر لێکرنا وان ب هنارتنا گەلەك پێغەمبەران بوو د ناڤ وان دا، و ب وان نعمەتان بوو یێن وی تایبەت داینە وان، وخندقاندنا نەیارێ وان فیرعەونی بوو د وێ دەریایێ دا یا ئەو ژێ دەرباس بووین.

و د گەل وێ قەدرگرتنێ وان، و ژ بەر حەژێکرنا وان بۆ مالی بەری ئەو ژ مصرێ دەرکەڤن ڕابوون زێڕ وزینەتێ مصرییان دزی و د گەل خۆ بر، ویا ژ ڤێ ژی خرابتر ئەو بوو پشتی ئەو ژ ئاڤێ دەرباس بووین ڕابوون گۆلکەك ژ زێڕی چێکرن وپەرستن بۆ کر دەمێ مووسا چوویە ژڤانێ خودایێ خۆ! ئینا غەزەبا خودێ ب سەر وان وان دا هات ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهێ حەتا ڕۆژا قیامەتێ، خودان باوەر تێ نەبن ژ وان، خودێ دبێت: ﴿ وَأُشْرِبُوا۟ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ۚ ﴾ (البقره:٩٣)

چونکی ڤیانا پەرستنا گۆلکێ د دلێن وان دا گەریا بوو ژ بەر ب ناڤداچوونا وان د ناڤ کوفرێ دا، وچونکی گۆلك ژ زێڕی هاتبوو چێکرن، ڤیانا زێڕی ما د دلێن وان دا، لەو حەتا ڤێ گاڤێ ژی ئەم دبینین خودانێن سەرمال وبەنقێن مەزن هەمی ژ جوهیانە.

و ژ سالۆخەتێن وان یێن کرێت ونەباش: سەرەڕەقی، ونەگوهداری، وبێ ئەمرییا پێغەمبەرانە.

و ژ نموونەیان ل سەر ڤێ چەندێ: دەمێ فەرمان ل وان هاتییەکرن کو ئەو ب سوجدە ڤە ژ دەرگەهی ببۆرن ودوعایان بکەن وبێژن: یا رەببی گونەهێن مە بۆ مە ژێ ببە؛ دا گونەهێن وان بۆ بێنە ژێبرن وخودێ تۆبا وان قەبویل بکەت، وان ترانە بۆ خۆ ب ڤی ئەمرێ پێغەمبەرێ خۆ کر وئەو گۆتن گوهارت یا فەرمان پێ ل وان هاتییەکرن،

وەكی ئایـەتـەك دبێـژت: ﴿ فَبَدَّلَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ ٱلَّذِى قِيلَ لَهُمْ ﴾ (الأعراف: ١٦٤).

هەر وەسا دەمێ فەرمان ب كوشتنا چێلـەكـێ ل وان هاتییــەكــرن، وەكــی خــودایێ مــەزن د ئایــەتــەكــێ دا دبێــژت: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تَذْبَحُواْ بَقَرَةً ﴾ (البقرة:٦٧) ڤێجا وان دەست دا هـەڤڕكیـێ وزوی ب زوی فەرمانا پێغەمبەرێ خۆ ب جهـ نەئینا، ئینـا ژ بێ ئیفلەحیا ڤی كارێ وان خودێ مەسـەلـە ل وان شداند، وئەڤ شداندنا هە بـۆ دوونـدەهـا وان ژی هاتە ڤەگوهاستن.

و ژ نموونەیان ل سـەر ڤێ چەندێ سـەرهاتییـا خودانێن شـەنبیێ، دەمێ فەرمان لێ هاتییەكـرن ئەو شـەنبیێ نەچنە ڕاڤێ ڤێجا وان بەری هنگـی تۆڕ ڤەددان وئێكشـەنبێ دچـوون، ماسـی دئینانـە دەر، و ژ بــەر ڤــێ فێلبازییــا وان وكــارێ وان یــێ خــراب خــودێ خــەســف ل وان كــر وئــەو كرنــە مەیموینك وبەڕاز.

هەر وەسا سـەرهاتییا زادێ بەحەشـتێ ئـەوێ بــۆ وان ژ عــەســمانی دهاتــە خــوارێ (گــەزۆ وگۆشــتێ تـەیـران) ئـەوێ مـرۆڤ ژێ تێـر نـەبـت؛ چـونكی ژ زادێ بـەحـەشـتێ بـوو، بـەلـێ ژ بـەر سـەڕەقییـا ئـسرائیلیان وتبعـەتـێ وان یـێ خـوار وڤیچ، وان ژ مووسـای -سـلاڤ لـێ بـن- خواسـت ئـەو دوعـایێ بـۆ وان ژ خـودێ بكـەت كـو هنـدەك خوارنا عـەردی بـدەتـە وان وەكـی تـرۆزی وباقلـك

ونیسك وپیڤازان، وان تشتێ باشتر هێلا وداخوازا تشتەكێ دی یێ بێ بها كر، ڤێجا ژ بەر بێ ئیفلەحییا ڤێ گونەها وان خودێ ئەو ل عەردێ مصرێ دانان وشەرمزاری دانا سەر وان، وئەو ب غەزەبا خودێ ڤە ڤەگەڕیان، وئەڤ چەندە د جیلێن پشتی وان ژی دا ما، ئەوێن ب سەر حەقییێ هل نەبووین.

و ژ بێ ئیفلەحیا گونەهێ ل سەر وان ئەو بوو خودێ فەرمان ل وان كربوو ئەو زادی هل نەگرن، وهنگی زاد خراب نەدبوو ئەگەر دەمەكێ درێژ ژی مابا، بەلێ وان ژ بەر ڕكداری وسەرڕەقییا خۆ ئەڤ فەرمانە ب جهـ نەئینا وزادی هلگرت، ڤێجا ژ بەر بێ ئیفلەحیا كارێ وان زاد خراب بوو وگەنی بوو.[1]

ئەبوو هورەیرە -خودێ ژێ رازی بت- دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ لولا بنو إسرائيل لم يخبث ولم يخنز طعام - ئەگەر ژ بەر ئسرائیلیان نەبا خوارنەك خراب نەبوو وگۆشت گەنی نەدبوو ﴾.[2]

* بێ ئیفلەحیا فیرعەونی ل سەر وی وبنەمال وزەبانیێن وی:

---

(1) وئەگەر ژ بەر هندێ نەبا نوكە مە هەوجەیی ب ئامیرەتێن تەزادنا خوارنێ نەدبوو، وئەڤە دبتە دیرۆكا دەسپێكا پەیدابوونا وان جەراثیمێن ل هەوا دفڕن.

(2) مختصر صحيح مسلم للمنذري، تحقيق الألباني، ژمارا حەدیسێ ٨٦٤، پ: ٢١٩.

ئەو بوو لـەعنـەت د دنيـايێ دا ل وان هاتـەكـرن: ﴿ وَحَاقَ بِـَٔالِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ ٱلْعَذَابِ ﴾ (غافر:٤٥) خۆ خزينـه وگـۆڕێن وى ژى ژ لەعنەتێ پاراسـتى نـەمـان، وهــەر ئێكـێ نێزيك ببت بێ ئيفەحيا وێ لـەعنـەتـێ ژێ دگـرت[1]، ئـــەڤ بـــێ ئيفـەحيـا خـەلكـى نـاڤێ: (لـەعنـەتـا فيرعـــەونـــان) ل ســـەر دانـــاى! و ل ئـــاخرەتـــێ ژى عەزابەكا دژوار دێ گەهته وان: ﴿ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓاْ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴾ (غافر:٤٦).

* مللەتێن صالح وشوعەيب وهوود ونووح ولووطى:

ئەڤـە ئـەو مللـەت بـوون يـێن ب ڤێژيـێ وهـڕەبـاى وخندقاندنێ وبەر لـێ بارانـدنا ژ عـەسـمانێ هاتينـه

---

(1) يەعنى: لەعنەتا خودێ، وەكى ئايەت دبێژت: ﴿ وَأَتْبَعْنَـٰهُمْ فِى هَـٰذِهِ ٱلدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ﴾ (القــصص:٤٢) نــه وەكــى زانـــايێن شوينواران ژ درەو دبێژن كو فيرعەونـان هنـدەك طـەلاسـم يێن دانايـنـه سـەر ملـك وخزينـه وقـەبـرێن خـۆ، وهـەچيـێ نێزيـك ببـت لـەعنـەتـا فيرعـەونـى دێ ژێ گـرت، وئـەو نڤيسينێن هيرۆگلۆفى يـێن كـو هاتينـه ديـتن ئـەو ژ لايـێ هندەك كەسێن پشتى وان يێن هاتينه نڤيسين يێن كـو ژ بەر لەعنەتا خودێ نەشياين وان خزينەيان ب دەسـت خـۆ بـێخن. وتـشتێ ڤـێ گـۆتنێ مـسۆگەر دكـەت گۆتنـا پێغەمبەرييە سلاڤ لێ بن دەمێ دبێـژت: (هـوين نـەچنـه جهێن ڤان يێن عەزاب لێ هاتييەكرن ئەگەر هوين ب گرى نەبن، وئەگەر هوين ب گرى نەبننـەچنـه جهـێن وان نـەكـو ئەو ب سـەرێ هەوە بێت يا ب سـەرێ وان هـاتى) ئيمـام ئەحمەد ڤەدگوهێزت، وەرمان ل پێغەمبەرى هاتەكـرن ئـەو ل نهالا (محسر) ل عەرەفێ لەزێ بكەت؛ چـونكى خـودێ ئەبرەهه وخودانێن فيلى ل وێرێ بربوونه هيلاكێ.

تێبرن، و ژ بێ ئیفلەحیا گونەهێ: جهێن وان نائێنە ئاڤەدانکرن، وئاڤ ژ بیرێن وان نائێتە ڤەخوارن، وزانین وپێشکەفتنا وان د چیایان ڕا ا هاتییە ڤەشارتن، وزانینا وان ب جهێن هەبوونا ئاڤێ ومەعدەنان ل بن عەردی.[١]

---

(1) وئەڤە ئە ڕێکە نوکە دئێتە نیاسین ب ناڤێ (پێلا خۆ ب خۆیی - الموجة الذاتية) یان (شفکا ئاشکەراکەر - العصا الكاشفة) و ب ڤێ ڕێکێ مرۆڤ ب جهێن ئاڤێ ومەعدەنێن بن عەردی دکەڤت، ب ڕێکا مەغنطیسییا عەردی و ب هاریکارییا شەکلێن هەندەسی، وئەڤە علمەکە هێشتا ل بەر مە یێ ڤەشارتییە، ونوکە د ئاستەکێ بەرتەنگ دا دئێتە ب کارئینان، وئەو ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهێ ل بەر مرۆڤی هاتە بەرزەکرن، وهەر ژ بەر ڤێ چەندێ موعجزەیا هەر پێغەمبەرەکی وەکی وی تشتی بوویە یا د ناڤ مللەتێ وی دا هەی ووان خۆ پێ ب هێز دئێخست، بۆ نموونە: مللەتێ مووسای ب کارئینانا (شفکا ئاشکەراکەر) دشارەزا بوون حەتا وان ئەو د سێرەبەندیێ دا ب کار دئینا، گۆپال دهاڤێتن دبوونە مار، ڤێجا موعجزەیا مووسای ژی ژ وی رەنگی بوو، وی گۆپالێ خۆ دهاڤێت دبوو مارەکێ ژ ڕاستا کانی ژ عەردی دپەقاندن ودەریا دکەلاشت ب ئانەهییا خودێ، ومللەتێ عیسای بۆ دختۆریێ دزیرەك بوون، لە موعجزەیا عیسای ئەو بوو وی مری ساخ دکرن، وکۆرێ زکماك وگوڕی چێ دکرن، ومللەتێ صالحی د زیرەك بوو د هونەرێ کۆلانا د کەڤری ڕا وچێکرنا پەیکەران ژ بەری، لەو موعجزەیا وی ئینانەدەرا حێشترەکێ بوو ژ کەڤری، ودەمێ موحەممەد - سلاڤ لێ بن- هاتی، مللەتێ وی بۆ شعر ورەوانبێژیێ دزیرەك بوون ئینا موعجزەیا وی قورئان بوو ئەوا ب رەوانبێژی وزانینێن خۆ یێن مەزن ڤە خەلك هەمی حەتا ڕۆژا قیامەتێ حێبەتی کرین.

وشوینوارێن وان مـان دا ببنـه دەلیـل ل سـەر وان، وکو پێشکەفتنا وان گەهشتبوو دەرەجەکێ مەزنترین ئامیرەتێن نوی نەشێن وێ کۆلانێ د کەڤران دا بکەن یا وان دکر، بەلێ وان زۆرداری ل خـۆ کـر، وئێکـەمـین کەسێ ئعتراف ب ڤێ چەندێ کری بابێ وان ئـادەم بوو -سلاڤ لێ بن- دەمێ گـۆتی: ﴿ رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَـٰسِرِينَ ﴾ (الأعـــــــراف:٢٣)

وخـودایێ مـەزن بـەحـسێ ڤـان مللـەتـان دکـەت ودبێــژت: ﴿ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ (١) خَاوِيَةًۢ بِمَا ظَلَمُوٓا۟ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ ﴾ (النمل:٥٢).

* نهێنییا عەزابدانا کافران یا بەردەوام د\ جەهنـەمـێ دا:

خودایێ مـەزن دبێـژت: ﴿ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ وُقِفُوا۟ عَلَى ٱلنَّارِ فَقَالُوا۟ يَـٰلَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِـَٔايَـٰتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾ بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُوا۟ يُخْفُونَ مِن قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا۟ لَعَادُوا۟ لِمَا نُهُوا۟ عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَـٰذِبُونَ ﴿٢٨﴾ ﴾

(الأنعام:٢٧-٢٨) یەعنی: ئەگەر تو وان کـافران ل ڕۆژا قیامەتێ ببینی تشتەکـێ مـەزن دێ بینـی، دەمـێ ئەو ل بـەر ئاگری دئێنـە ڕاوەسـتـانـــدن، ووان قـەیـد

(1) وبـەرێ خـۆ بـدە پـەیڤـا (بیـوتهم) و د ئایـەتـەکـا دی دا (مساکنهم) مەعنا: ئـەو جهێن ئـەم کـەلـەخێن وان تێڤـە دبینین مالێن وان بوو، نـە گـۆڕێن وان بـوون وەکـی زانـایێن شوینواران دبێـژن کـو وان ئـەو ئاڤـاکر بـوون دا بـۆ وان ببنـە گۆڕ، بەلکـی ئـەو مـالێن وان بـوون ئـەو لـێ دژیـان بـەلـێ پشتی عەزاب ب سـەر وان دا هـاتـی ئـەو د وان جهـان ڤە مرن وئەو بۆ وان بوونە گۆڕستان.

وزنجیرێن تێدا ئەو دبینن، وڤێ ترس وسەهمێ ئەو ب چاڤێن خۆ دبینن، ڤێجا هندی دبێژن: خوزی ئەم بۆ ژینا دنیایێ بێینە زڤڕاندن؛ ڤێجا دا ئەم باوەرییێ ب ئایەتێن خودێ بینین وکارێ پێ بکەین، وئەم ببینە ژ خودان باوەران. مەسەلە نەوەیە، بەلکی ل ڕۆژا قیامەتێ ئەو بۆ وان ئاشکەرا بوو یێ وان بەرێ هنگی ڤەدشارت ژێ. وئەگەر خۆ ئەو بۆ دنیایێ هاتبانە زڤڕاندن ودەلیڤە بۆ هاتبا دان ژێ ئەو دا ل کوفر ودرەوپێکرنێ زڤڕنەڤە. وئەو د گۆتنا خۆ دا ددرەوینن.

ومرۆڤ دەمێ هزرا خۆ د ڤان هەردو ئایەتان دا دکەت عەجێبگرتی دبت، دەمێ کافر دئێنە هاڤێتن د ئاگرێ جەهنەمێ دا -خودێ مە ژێ بپارێزت- وئەو تام دکەنە نەخۆشییا وی، ئەو هیڤی دکەن کو ژێ دەرکەڤن دا ئێدی کارێ چاك بکەن، بەلێ خودایێ مەزن بەرسڤا وان ددەت: ﴿ وَلَوۡ رُدُّواْ لَعَادُواْ لِمَا نُهُواْ عَنۡهُ ﴾ ئەگەر ئەو بێنە زڤڕاندن جارەکا دی دێ ل وی کاری زڤڕنەڤە یێ خودێ ئەو ژێ داینە پاش، وعەجێبییا مرۆڤی نامینت دەمێ دزانت کو گونەهێ دلێن وان یێن ڕەش وتاری کرین لەو ئەو وەکی کەڤرەکێ ڕەق یێن لێ هاتین، بەلکی ڕەقتر ژی، ڤێجا خێر ئێدی چو کاری تێ ناکەت، و ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهێ ئەو بوونە پێهلکریێ ئاگری، وهەر وهەر تێدا مان، وەکی خودایێ مەزن بەحسێ ئاگری کری وگۆتی: ﴿ وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُۖ ﴾ (البقرة:٢٤) ڤێجا خودێ زۆرداری ل وان نەکرییە بەلکی وان زۆرداری یا ل خۆ کری.

ئەحمەد وموسلم ژ حـوذەیفـەی -خـودێ ژێ رازی بت- ڤەدگوهێزن، دبێژت: من گوهـ ل پێغەمبەری بـوو -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ تعـرضُ الفـتنُ علـى القلـوب كالحصير عودًا عودًا، فأيُّ قلب أشـربها نكتَ فيه نكتـةٌ سودَاءُ، وأيُّ قلب أنكرها نكتَ فيه نكتةٌ بيضاءُ، حتـى تصيرَ على قلبين: على أبيضَ مثل الـصفا، فـلا تـضرُّهُ فتنةٌ ما دَامتْ السماوَاتُ وَالأرْضُ، وَالآخرُ أسوَدُ مرْبادًّا كالكوز مجخياً لا يعرفُ معرُوفاً ولا ينكرُ منكـرًا، إلا مـا أشربَ من هوَاهُ ﴾ یەعنی: فتنـە وەسـا ب سـەر دلان دا دئێن وکاری تـێ دکـەن وەکی حێسیل کاری د تەنشتا وی کەسـی دا دکـەت یـێ ل سـەر بنڤـت، زلك زلك، ڤێجا هەر دلەکـێ فتنـە تێـدا چـوو نوقتـەکـا ڕەش دێ لێ کەت، وهەر دلەکێ فتنە قەبویل نەکـر نوقتەکا سپی دێ لێ چێ بـت، حـەتـا ئـەو دبنـە دو دل: دلەکێ سپی وەکی بـەرێ حلـی هنـدی عـەرد وعەسمان هەبن چو فتنە کاری تێ ناکەن، ودلەکێ بەلەك وەکی گۆزکێ دەرنشیفکری، نە باشـی ل بەر دبتە باشی ونە خرابی ل بەر دبتـە خرابـی، ب تنـێ ئەو تشـت نەبت یێ ل بەر وی خۆش بت.(1)

(1) برێنە: صحيح الجامع للألباني ژمارا حەدیسێ (٢٩٦٠).

ناڤبڕا سیێ
کارتێکرنا گونەهێ د ئوممەتا موحەممەدی دا

* ئەو زەلامێ گۆتییە پێەمبەری تە عەدالەت نەکر:

ئەبوو سەعید دبێژت: عەلی -خودێ ژێ رازی بت- گۆت: هندەك ئاخا زێڕێ من ژ یەمەنێ بۆ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئینا، وی گۆتە من: ﴿ أقسمها بين أربعة: بين الأقرع بن حابس، وزيد الطائي، وعيينة بن حصن الفزاري، وعلقمة بن علاثة العامري ﴾ وێ بدە ڤان هەر چاران: ئەقرەعێ کوڕێ حابسی، وزەیدێ طائی، وعویەینەیێ کوڕێ حصنێ فەزاری، وعەلقەمەیێ کوڕێ عەلاثەیێ عامری. ئینا زەلامەکێ چاڤ کویر وئەنی مەزن وسەر تراشی گۆت: ب خودێ تە عەدالەت نەکر! پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: ﴿ ويلك! من يعدل إذا لم أعدل؟ إنما أتالفهم ﴾ تێچوون بۆ تە بت! ئەگەر ئەز عەدالەتێ نەکەم پا کی دێ کەت؟ من دڤێت دلێن وان ب لایێ خۆ ڤە بکێشم. ئینا هندەك صەحابی چوونێ دا وی بکوژن، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتە وان: ﴿ أتركوه، فإنه من ضئضيء هذا قوم يخرجون في آخر الزمان، يقتلون أهل الإسلام، ويتركون أهل الأوثان، لئن أدركتهم لأقتلنهم قتل عاد

﴾[1] وی بهێلن، هندی ئەڤەیە ژ هێڤێنیێ وی هندەك کەس ل دویماهییا زەمانی دێ دەرکەڤن موسلمانان دێ کوژن وکافران دێ هێلن، ئەگەر ئەز گەهشتمە وان کوشتنەکا وەکی یا عادی دێ ئێخمە ناڤ وان.

و ژ دووندەها وی (خەوارج) دەرکەفتن[2]، و ژ بێ ئیفلەحیا گونەها بابێ وان کری وان، کو ئەو پەیڤ گۆتی[3]، دەرزەکا مەزن ئێخستە دیرۆکا ئیسلامێ.

* ڤەشارتنا (ليلة القدر):

د حەدیسەکێ دا هاتییە پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ يا أَيها الناس، إنها كانت أبينتْ لي ليلةُ القدر، وإني خرجت لأخبركمْ بها، فجاءَ رجلان يحتقان معهما الشيطانُ، فنسيتها ﴾[4] گەلی مرۆڤان، شەڤا ب قەدر بۆ من هاتبوو ئاشکەراکرن، وئەز دەرکەفتم دا ۆ هەوە بێژم، دو زەلام هاتن هەڤرکی دکر ودەنگێ خۆ بلند دکر،

(1) حەدیسەکا دورستە، كتاب السنة لابن أبي عاصم، تحقيق الألباني ص ٤٢٦، ٤٢٧.

(2) ویا ژ من ڤە -وخودێ چێتر دزانت- حەجحاجی ئەڤ حەدیسە بۆ خۆ دکرە هێجەت لەو وی کوشتنەکا زێدە دکر.

(3) بەرێ خۆ بدەنە ڤێ پەیڤێ، وهەما ئەو پەیڤەکا ب تنێ بوو چاوا ل سەر جیناتێن وی یێن وراثی هاتە نەخشاندن وبۆ دووندەها وی هاتە ڤەگوهاستن وپێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- ڕاست دبێژت، دەمێ دبێژت: ﴿ زەلامەك گۆتنەکێ د بەرازیبوونا خودێ دا دێ بێژت، حەفتێ سالان دێ ژ بەر وێ د ئاگری دا ئێتە هاڤێتن ﴾.

(4) مختصر صحيح مسلم للمنذري، تحقيق الألباني، ژمارا حەدیسێ ٦٣٧، ص ١٧٠.

وشـەيطـان د گـەل وان دا بـوو، ڤێجـا ئـەو ژ بيـرا مـن هاتەبرن.

مـەعنـا: شـەڤـا ب قـەدر ژ بـەر بـێ ئيفلـەحيـا گونـەهـەكـێ كـو هـەڤڕكييـا دو زەلامـان بـوو هاتـە ڤـەشـارتن، و ب وێ چـەنـدێ خێـرەكـا مـەزن ل بـەر ئوممەتێ هاتە ڤەشارتن.

* حێشـترا لەعنەتی:

عمرانێ كوڕێ حوصـەينـی -خـودێ ژێ رازی بـت- دبێـژت: جـارەكـێ پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- د سـەفەرەكا خـۆ دا بـوو، ژنـكـەكـا ئەنصاری ل سـەر حێشـترەكا خۆ بوو بێهنا وێ تەنگ بوو، ڤێجا لـەعنـەت ل حێشـترا خـۆ كر، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گوهـ ل دەنگـێ وێ بـوو، ئينـا گـۆت: ﴿ خـذوا مـا عليهـا ودعوهـا، فإنهـا ملعونـة ﴾ بـارێ وێ ژ سـەر پـشتێ ڕاكەن وبەردەن ئـەو يا لەعنەتييە. عـمـران دبێـژت: هەر وەكی ئەز وێ دبينم يا د ناڤ خەلكـی دا دچـت وكەس خۆ نێزيكی وێ ناكەت![1]

* نفرينا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ل موضەرييان:

دەمێ گۆتی: ﴿ اللهـم اشـدد وطأتـك علـى مـضر، وابعث عليهم سنين كسني يوسف ﴾[2] يا رەببی تـو ل سـەر موضـەرييـان بـشدينی، وخـەلايـەكـا وەكـی خەلايا يووسفی تو ب سەر وان دا بهنێرە.

ڤێجا هـشكاتی وخـەلا حـەفـت سـالان ب سـەر وان دا هات، حەتا وان ژ برسان دا چـەرم وهـەسـتی

---

(1) مختصر صحيح مسلم للمنـذري، تحقيـق الألبـاني، ژمـارا حەديسێ ٨،١٠ ص ٤٨٠-٤٨١.
(2) تأويل مشكل الحديث لابن قتيبه پ ٢٣٣.

ژی خوارن ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونـەهـان وان ونفرینـا پێغەمبەری -سـلاڤ لـێ بـن- ل وان، وکارتێکرنـا ڤـێ هشـکاتی وخەلایێ ل پێغەمبەری -سـلاڤ لـێ بـن- وصەحابییان ژی هـەبـوو، و ژ بـەر نفرینـا وی عقووبـە گەهـشتە هـەمییـان، حـەتـا وان ژ برسـان دا بـەر ب زکێن خۆ ڤە شـداندن.

* نەهاتنا بارانێ:

ئەبوو هورەیرە خودێ ژێ رازی بـت دبێـژت: (ژ بـەر زۆرداریـیا زۆرداران طەیر دهێلینا خۆ دا دمرت).

وموجاهـد دبێـژت: (دەمـێ هـشکاتی پـەیـدا دبـت وباران قـەتعـە دن خـۆ حـەیـوانێ بـێ دەڤ وئـەزمـان لەعنەتا ل گونەهکارێن مرۆڤان دکەن، ودبێژن: ئەڤە ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەها مرۆڤییە).

وعەکرمە دبێژت: (حەیوانێن عـەردی خـۆ دوپـشك دبێـژن: ژ بـەر گونـەهـێن مرۆڤـان بـاران ژ مـە هاتـە پرین).[1]

وئەنـەسـێ کـوڕێ مـالکی -خـودێ ژێ رازی بـت- دبێژت: (بـزنـمـێـشك د کونا خۆ ڤە ژ لاوازیـێ دمـرت ژ بەر گونەها مرۆڤی).[2]

ئبن قەییم دبێـژت: مرۆڤـێ گونـەهـکـار بـەس نینـە عقووبـەیـا گونـەهـا وی بگـەهتـە وی ب تنـێ حـەتـا دگەهتە وی ژی یێ چو گونەهـ نە هەین![1]

(1) الجواب الكافي لابن القيم ١٦.
(2) تأويل مشكل الحديث لابن قتيبة پ ٢٣٣.

* عەزابا خودێ باشی وخرابی ڤەدگرت:
خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ وَٱتَّقُواْ فِتۡنَةً لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمۡ خَآصَّةً - خۆ ژ فتنەکێ بپارێزن ناگەهتە وان ب تنێ یێن زۆرداری کری ژ هەوە ﴾ (الأنفال:٢٥). زەینەب دبێژت: ئەی پێغەمبەرێ خودێ ما ئەم دێ چینە هیلاکێ ومرۆڤێن چاك د ناڤ مە دا هەین؟ وی گۆت: ﴿ نعم، إذا كثر الخبث – بەلێ ئەگەر پیسی زێدەبوو ﴾.
وخودێ ئوممەتا نووحی -سلاڤ لێ بن- برنە هیلاکێ هەمی پێکڤە ب زارۆك وحەیوانەت ڤە، ژ بەر گونەهێن گونەهکاران، وعاد ب بای برە هیلاکێ، وثەموود ب قێڕیێ، ومللەتێ لووطی ب باراندنا بەران، وخەسف ل خەلکێ شەنبیێ کر وکرنە مەیمووینك وبەراز، وزارۆکێن وان ژی د عەزابا وان کەلین.
وئەگەر ئێك بێژت: چاوا چێ دبت خودێ مرۆڤان هەمیان ب گونەها هندەکان عەزاب ددەت، وئەو ب خۆ بەحسێ خۆ دکەت ودبێژت: وئەز زۆرداریێ ل عەبدان ناکەم؟
ئەم وەکی ئیاسێ کوڕێ موعاویەی دێ بێژین دەمێ هندەکان ئەڤ پسیارە ژ وی کری، وی گۆتە وان: ئەرێ زولم چیە؟ وان گۆت: زولم ئەوە مرۆڤ وی تشتی ببەت یێ وی نەبت، ئیای گۆت: هندی

---

(1) الجواب الكافي لابن القيم ١٦، ومەخسەد ب وی یێ چو گونەهـ نەهەین حەیوانەتێ بێ دەڤ وئەزمانە، وەکی بۆری د گەل مە.

خودێیە هەمی تـشـت یـێ وییـە[1]، پاشـی ئـەو دێ وان ل دویڤ ئنیەتێن وان ڕاكەتەڤە.

* گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ صەحابییان: ڕابن ژ نك من:

ئبن عەبباس دبێژت: دەمێ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- كەفتیە بەر مرنێ، هندەك زەلام ل نك وی بوون، وئێك ژ وان عومەر بوو، ئینا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ وەرن دا ئەز نڤیسینەكێ بۆ هەوە بنڤیسم هوین پشتی وێ قەت د سەر دا ناچن ﴾ عومەری گۆت: ئەی پێغەمبەرێ خودێ، تو یێ نەخۆشی، وقورئان یا ل نك هەوە، ئەو تێرا مە هەیە[2]. ڤێجا ئەو كەسێن ل ژۆر ب خیلاف چوون، هندەكان گۆت: خۆ نێزیك بكەن دا ەو كیتابەكێ بۆ هەوە بنڤیست كو هوین پشتی وێ قەت د سەر دا نەچن، وهندەكان وەكی عومەری گۆت، ودەمێ

---

(1) تأويل مشكل الحديث لابن قتيبة پ ٢٣٦.

(2) وەسا بۆ عومەری ئاشكەرا بوو كو ئەڤ گۆتنە نە بۆ واجبوونێیە بەلكی ئەو بۆ نیشادانا تشتێ باشتر وچاكترە، لەو بۆ وی خۆش نەبوو پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د وی حالێ بەرتەنگ دا زەحمەتێ بۆ خۆ چێ بكەت، ووی ئەڤ ئایەتە ئینا بیرا خۆ ئەوا خودایێ مەزن تێدا گۆتی: تشتەك نەمایە مە د كیتابێ دا نەگۆتی، وهەر ئێكێ هزر بكەت كو عومەری وەصیەتاپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- مەنعەكر ئەو یێ بێزارییێ بۆ خودایێ مەزن پالددەت، وتەخسیرییێ بۆ پێغەمبەری، بەلكی -وەكی زانا دبێژن- تەئكید ودوبارەكرن ونیشادان بوو، ودینێ خودێ -وەكی قورئانێ ب خۆ دیاركری- یێ تمامە.

قەرەبالغا وان بلند بووی، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتە وان: ﴿ ڕابن ژ نك من دەركەڤن ﴾.[1]

عوبەیدوللاهـ دبێژت: ئبن عەبباسی دگۆت: (بەلا وهەمی بەلا د هندێ دا بوو ئەو كیتاب یا پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- دڤیا بنڤیست دا ئەو قەت د سەر دا نەچن، نەهاتە نڤیسین، ژ بەر وێ قەرەبالغ وجوداییا د ناڤبەرا وان دا چێبووی).[2]

و ژ حەدیسێ دیار دبت كو دبت ژێك جودابوون ببتە ئەگەرا زڕبارییا ژ خێرەكا مەزن.

ئەڤە هندەك شوینوارێن بێ ئیفلەحیا گونەهێ بوون ل سەر ئوممەتا موحەممەدی -سلاڤ لێ بن-.

---

(1) بوخاری ١١٤، ٤٤٣٢، ٧٣٦٦، وموسلم ١٦٣٧ (٢٢) ڤەدگوهێزن.

(2) كتاب الطب للإمام النسائي پ ٤٤، تحقيق سامي التوني.

ناڤبڕا چارێ
هندەك كارێن خەطەر یێن هزر ژێ نەئێتەكرن یێن بێ ئیفەحیا وان یا مەزن وهاتنا وان یا ب لەز

* بێ ئەمرییا دەیباباب ویرینا مرۆڤیاینییێ:
پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ بروا آباءكم تبركم أبناؤكم ﴾[١] د گەل دەیبابێن خۆ دباش بن، دێ عەیالێ هەوە ژی د گەل هەوە دباش بن.
وعیسایێ كوڕێ مەریەمێ -سلاڤ لێ بن- دبێژت: (خوزییێن مرۆڤێ خودان باوەر خوزییێن وی، چاوا خودێ عەیالێ وی پشتی وی دپارێزت).[٢]
وئەنەسێ كوڕێ مالكی -خودێ ژێ رازی بت- دبێژت: من گوهـ ل پێغەمبەری بوو سلاڤ لێ بن دگۆت: ﴿ من سره أن يبسط عليه رزقه، وينسأ له في أثره فليصل رحمه ﴾[٣] هەچییێ پێ خۆش بت رزق ل سەر وی بەرفرەهـ بت، وبەحسێ وی ب باشی پشتی وی بمینت بلا یێ ب مرۆڤاینی بت.
ئەڤە بۆ وییە یێ د گەل دەیبابێن خۆ یێ باش بت، وییێ ب مرۆڤاینی بت، بەلێ ئەوێ د گەل وان یێ باش نەبت، وییێ بێ مرۆڤاینی بت تێچوون هەمی

---

(1) حەدیسەكا دورستە، بڕێنە: النوافح العطرة، یا صەفەدی، پ ٨٦.
(2) كتاب الزهد، یا ئیمام ئەحمەدی، پ ٧٢.
(3) مختصر صحيح مسلم، للمنذري، تحقيق الألباني، پ ٤٧٠، ژمارا حەدیسێ ١٧٦٢.

تێچوون بۆ وی بت، ئەڤ چەندە بۆ وی نابت، چـونکی یێ تری بچینت دێ تری چنت، ویێ ستریان بچینـت ژبلی ستریان ئەو تشتەکی ناچنت، ویا ڤی دەستی بـۆ ڤـی دەسـتی نامینـت، ودئێتـە گـۆتن: چاکییـا دەیبابان دگەهتە عەیالی.[1]

و د حەدیسا ئەبوو هورەیـرەی دا -خـودێ ژێ رازی بت- هاتییە: (خودایێ مـەزن خـەلـك ئافرانـدن حـەتـا دەمێ ژێ خلا بووی، مرۆڤاینی ڕابووڤە، وگۆت: ئەڤە جهێ وییە یێ خۆ ب تـە دپـارێزت ژ بـێ مرۆڤـاینییێ، خودێ گۆت: بەلێ، ما تە نەڤێت ئەز وی بگـەهینمـە خێرێ یێ تە بگەهینـت، ووی ژ خێـرێ ببـڕم یـێ تـە ببڕت؟ گۆت: بەلێ، خودێ گـۆتێ: ئـەڤـێ دێ دەمـە تە).[2]

ئـبن ئـەلجـەوزی دبێـژت: (مرۆڤـەکـێ خـراب بـۆ دەیبابێن خۆ جارەکێ بابێ خـۆ قوتـا وئـەو ڕاخـشاندە عەردەکی، ئینا بابێ وی گۆتێ: حەتا ڤێـرێ بـەسـە، من بابێ خۆ حەتا ڤێرێ ڕاخشاندبوو!).[3]

ڤێجا تو عەجێبگرتی نەبە دەمـێ تـو گـەلـەك ژ ون کەسان ببینی یێن بۆ دەیبابێن خـۆ دخـراب، ئـەو یـێ وی دەینی ددەن یێ بابێن وان ژ بیرکری، ووان گۆتنـا خودێ یا ژبیرکری ئەوا تێدا هاتی: ﴿ مَّا يَلۡفِظُ مِن قَوۡلٍ إِلَّا لَدَيۡهِ

---

(1) ودەلیلێ ڤێ گۆتنێ ئەڤ ئایـەتـەیـە: ﴿ وَكَانَ أَبُوهُمَا صَٰلِحٗا ﴾ (الكهف:٨٢).
(2) مختـصر صـحيح مـسلم، للمنـذري، تحقيـق الألبـاني، پ ٤٧١، ژمارا حەدیسێ ١٧٦٤.
(3) صيد الخاطر لابن الجوزي پ ٣٩١.

رَقِيبٌ عَتِيدٞ ﴿١٨﴾ ﴾ (ق:١٨) گۆتنـەكـێ ئـەو نـابێژت ئـەگـەر ملیاکەت وێ ل سەر وی نەنڤێسن.
ئەڤە ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەها بۆرییە.
* زنا ودەسپێكێن وێ:
وهەچیێ تویشی ڤێ گونەها كرێت ببت، یان حەتا هندەك ژ دەسپێكێن وێ بكەت، ئەو بێ ئیفلەحیا ڤی كارێ خۆ ل سەر ژنكێن مالا خۆ دێ بینت، خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ وَلَا تَقۡرَبُواْ ٱلزِّنَىٰٓۖ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةٗ وَسَآءَ سَبِيلٗا ﴿٣٢﴾ ﴾ (الإسراء:٣٢) و ل ڤێرێ ئایەتێ نەگۆت: زنایێ نەكەن، بەلكی گۆت: خۆ نێزیكی زانایێ نەكەن، یەعنی: هەر وەكی دڤێت بێژتە مە: خۆ ئەو تشتێن هەوە نێزیكی ڤی كاری ژی دكەن خۆ ژێ بدەنە پاش، ئەڤە ژ بەر بێ ئیفلەحیا ڤی كاری.
و ژ لایەكێ دی ڤە ڤێ حەدیسا عەجێب د گەل من بخوین:
ئبن ماجە ژ عەبدللاهێ كورێ عومەرێ كورێ خەططابی ڤەدگوهێزت، دبێژت: ئەز موهاجریێ دەهێ بووم ل نك پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- ئینا ئەو ل مە زڤڕی وگۆت: ﴿ یا معشر المهاجرین، خمس خصال أعوذ بالله أن تدركوهن: ما ظهرت الفاحشة فی قوم حتی أعلنوا بها إلا ابتلوا بالطواعین والأوجاع التی لم تكن فی أسلافهم الذین مضوا.. ﴾(١) یەعنی: گەلی

(1) ئبن ماجە ژمارە ٤٠١٩، وئەبوو نوعەیم د حلیێ دا ٣٣٣/٨.

موهاجرییان، پێنج تشت هەنە ئەز خۆ ب خودێ دپارێزم کو هەین بگەهنێ.. وئێك ژ وان ئەڤەیە: هەر جارەکا فاحشە وەسا د ناڤ مللەتەکی دا بەلاڤبوو حەتا ئەو وێ ئاشکەرا بکەن، خودێ دێ وان طاعوون وئێشان دەتە وان یێن کو د ناڤ بۆرییێن وان دا نەهەین.

وئەو ئێشێن ژ ئەگەرا شذووذ وئنحرافا جنسی پەیدا بووین ب دورستی ڤێ حەدیسێ بۆ مە ئاشکەرا دکەن، وڤان ئێشان هندەك سالۆخەتێن تایبەت هەنە وان ژ هەمی ئێشێن دی جودا دکەن، تشتێ هندێ دگەهینت کو ئەو عقووبەیەکا خودایییە، خودێ مە بپارێزت.

ژ وان سالۆخەتان[1]:

ئێك: خۆپاراستنا سورشتی:

هەر ئێشەکا جرثوومی یا بێتە مرۆڤی، ئەگەر خودێ شفا بۆ نڤیسی بت، ب ئانەهییا خودێ هندەك (موضاداتێن سورشتی) دژی ئەگەرێن پەیدابوونا ئێشێ ل نك وی دێ پەیدا بن دا هاریکارییا وی بکەن کو ئەو ساخ ببت، ئێشێن جنسی تێ نەبن، ئەو دجودانە، وخودانێن وان ژ ڤان موضاداتێن سورشتی دزڕبارن؛ چونکی دبت ئێك ژ وان ئێکسەر نساخ ببتەڤە ب وان ئێشان.

دو: ژینگەهـ وڕێکا ڤەگوهاستنێ:

جەراثیمێن ئێشێن جنسی بەس دئێنە مرۆڤان، و ژبلی لەشێ مرۆڤی ئەو نەشێن ل چو جهێن دی

---

(1) کتێبا (الأمراض الجنسية عقوبة إلهية) د. عبد الحميد القضاة پ ١٣.

بژین، وەکی لەشـێن حـەیوانـەتـان، وئـەو ب تنـێ ب ڕێکەکێ دئێنە ڤەگوهاستن ئـەو ژی ڕێکـا پـەیـوەنـدیا جنسـی یان دەسپێکێن وێ، ونوکە ئاشکەرا بوویە کو هــنــدەك ژ وان جــەراثــیــمـان ب ڕێکا خوینێ وتفێ ژی دئێنە ڤەگوهاستن.

سێ: جورثوما ئێشا زوهری:

پـتـریـــیـا ئـێـشــێـن ڤــەگــر نــوکــە د شیان دایە بێنە عەزلکرن وچاندن د موختەبەراتـان دا؛ بـۆ هنـدێ دا ڤـەکـۆلین ل ســەر جـەراثیمـێن وان بێنـەکـرن، ب تــنــێ ئێشێن جنسـی تێ نەبـن وەکـی ڤایرووســێ ئێشـا زوهری کو ئێـك ژ ئێـشێن جنـسییە، ئـەو نائێنـە چاندن، لەو زانین ل دۆر وان دکێمن، وئـەڤ نـەزانینـە یـان کـێم زانینـە ب تنـێ ژ ڤـان ڕەنگـێن جـەراثیمـان دگرت، وئەڤە عقووبەیەکـە ژ لایـێ خـودێ ڤـە: ﴿ وَلِلَّهِ جُنُودُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ ﴾ (الفتح:٤).

چار: تایبەتمەندییا شیانێ:

جەراثیمێن ئێشێن جنـسـی تایبـەتمـەندییـەکـا وان هـەیـە ل نـك چـو جـەراثیمـێن دی نینـە، بـۆ نموونـە جورثووما ئێشـا زوهری ب ڕەنگێ خۆ ڤە وەکی مـاری یـا یـا خاروڤیچـە، وهـەردو ســەرێـن وێ دتیـژن، و ب ڕەنگەکێ عەجێب ئەو دشێت جلدی بـسمت وبچتـە د نــاڤ لــەشــی دا، هــەر چــەنــدە جلـدێ مرۆڤـێ ساخلەم یێ وەسایە مانعەکـێ سورشـتی ل سـەر هەیە ناهێلت ئەو جەراثیم ژێ دەرباس ببن یێن کو د گەل هەوای وتۆزێ دکەڤنە سەر، وئـەو کـەرەسـتێن دوهنــی یـێن کـو د نـاڤ چــەرمــی دا هــەیـن وان

جەراتیمان دکوژن وناهێلن دەرباس ببن، لەو جەراتیم ب ڕێکا هلکێشانا بای دچنە د سیهـ وگولچیسکان دا، و ب ڕێکا خوارن وڤەخوارنێ د چنە مەعیدە ورویڤیکان دا.. بەلێ ئەڤ ئەڤ شیانێن چەرمی دژی جەراتیمان هەین بەرنبەر جەراتیمێن ئێشەکا جنسی یا وەکی زوهری هلدوەشیێن؛ چونکی ئەڤ جەراتیمە وەکی مە گۆتی دشێن ب ساناهی چەمێ لێڤان وجهێن حەساس ژ لەشی بسمن وبچنە د لەشی دا وخودانی بێخن.

پێنج: ڤەگرتنا دوتایی:

پەیوەندییا جنسی ژ لایێ مرۆڤەکێ ساخلەم ڤە د گەل ئێکێ نساخ، ئەگەر خۆ جارەکا ب تنێ ژی بت، دبت ببتە ئەگەرا ڤەگوهاستنا پتر ژ ئێشەکا جنسی دبت هندەك جاران بگەهنە پێنج ئێشان پێکڤە.

شەش: خۆپاراستن وچارەسەری:

علمێ ئەڤرۆ شیایە دەرمانی بۆ پترییا جەراتیمان ببیت، کو مرۆڤێ نساخ ب کار بینت وپێ بێتە پاراستن، ب تنێ د گەل جەراتیمێن ئێشێن جنسی تێ نەبت، ئەو هێشتا دبێ چارەسەرینە.

حەفت: ڤەگرتنا بەرفرەهـ:

تشتەکێ سورشتییە کو ئێشێن ڤەگر ژ کەسەکی بۆ ئێکێ دی بێنە ڤەگوهاستن، وئەوێ دووێ ژی وەکی یێ ئێکێ نەخۆش ببت، بەلێ ئێشێن جنسی شوینوارێن وان ب ڕەنگەکێ بەرفرەهـ دئێنە ڤەگوهاستن، بۆ نموونە: ئەو ژکا ئێشا زوهری ل نك بت، ئێشا وێ بۆ عەیالێ وێ ژی

دئێته ڤەگوهاستن، لەو ئەنجامێ خرابییا وێ دوقات ل سەر گران ڕادوەستت، وئەو ژنکا سەیەلان ل نك هەی دبت زارۆکێ وێ دەمێ دبت یێ کۆرە بت، ئەڤە هەمی ژ بەر بێ ئیفلەحییا گونەهێیە، خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِ ٱلْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا۟ وَءَاثَٰرَهُمْ ۚ وَكُلَّ شَىْءٍ أَحْصَيْنَٰهُ فِىٓ إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾ ﴾ (یس:١٢).

هەشت: ئێشا ئیدزێ:

یان ژ دەستدانا مەناعێ، وئەڤە ڤایرۆسەکە هێرشێ دکەتە شانێن خوینێ، و د ئەنجام دا جیهازێ مەناعێ لاواز دبت، لەو خودان تویشی ئێشێن بەکتیری وطوفەیلی دبت، وغوددەیێن وی ل هەر دو لایێن لەشی دوەرمن، لەش زەعیف دبت، وچەرم کول دبت هندەك پنیێن سۆر یێن وەکی شوین سۆتنێ لێ چێ دبن، د گەل زکچوونەکا دژوار وکوخوك وبێنتەنگییێ بۆ چەند حەفتییەکان، هەر وەسا هێزا عەقلی تێك دچت، وخودان نەشێت تەرکیزێ بکەت، وخاڤی بۆ چێ دبت، وئلتهابا گولچیسکان، وسەرەطانا چەرمی، وتایەکا بەردەوام، د گەل خوهدانا ب شەڤێ..

وئەگەرێن ڤێ ئێشێ ئەڤەنە: پەیوەندییا جنسی، یان شذووذ، یان وەرگرتنا موخەدداتان ب ڕێکا شرانقێ، یان ڤەگوهاستنا خوینێ، یان دانا شیری بۆ زارۆکی.

ئەڤ ئێشە عقووبەیەکا خودایی‌یە ب هزاران مرۆڤ تێبرینە[1]، ودختۆریا ئەڤرۆ د گەل پێشکەفتنا خۆ نەشیایە چارەیەکێ بۆ ببینت. ئەڤە بێ گومان ژ بێ ئیفلەحیا وان گونەهانە یێن بێ ئەخلاق دکەن، وگرفتاری ئەوە گەلەك جاران کەسێن بێ گونەهـ ژی پێ موبتەلا دبن، ب رێکا ڤەگوهاستنا خوینێ، یان ڤەگوهاستنا ژ دەیابان بۆ زارۆکان! [2]

* بەلا ب ئەزمانی ڤە یا گرێدایە:

د حەدیسێ دا هاتییە: ﴿ لا تظهر الشماتة بأخيك، فيرحمه الله ويبتليك ﴾[3] یەعنی: تو (شەماتێ) ب برایێ خۆ نەکە، ڤێجا خودێ رەحمێ ب وی ببەت وبەلایێ بینە سەرێ تە، وشەماتە ئەوە: مرۆڤەك گونەهەکێ بکەت پاشی ژێ تۆبە بکەت ئێکێ دی

---

(1) بەری دەمەکێ کێم من گوهـ ل دختۆرەکی بوو د چاڤپێکەفتنەکا تەلەفزیوونی دا دگۆت: ئەو مرۆڤێن ناڤێن وان هاتینە تۆمارکرن یێن ئیدز لێ هەی نوکە ل جیهانێ هژمارا وان شێست ملیوون کەسن! ئەڤە بەس ئەون یێن ناڤێن وان هاتینە تۆمارکرن، نەکو هەمینە (وەرگێڕ).

(2) وگەلەك ئێشێن دی ژی هەنە نوکە مرۆڤان دبرینن وەکی: سەرەطانێ، وجەلطێ، وڕاوستیانا گولچیسکان، ودیناتییا چێلان، وپەرسیڤا طەیران.. وئەڤە هەمی حوکمە ب ئعدامێ ل سەر نەخۆشان ئەگەر خودێ رەحمێ پێ نەبت، وئەو هەمی ژ ئەنجامێ پیسبوونا عەردی ب تیشکێن خراب پەیدا دبن، هەر وەسا ژ بەر خوارنا خراب وبەلاڤبوونا عەدەتێن پیس وئنحرافێ وبێ ئیفلەحیا گونەهان.

(3) ترمذی وطەبەرانی وهندەکێن دی ڤێ حەدیسێ ژ موعاذی ڤەدگوهێزن، برێنە: الأذكار یا نەوەوی پ ٥٤٢.

بێت هەرگاڤ بێژتێ: تو ئەوی یێ تە فلان گونەهـ کری، یان کەسەك تڕانە ویاریـیان بۆ خۆ ب شکلێ ئێکی بکەت، یان ب زار وی ڤەکەت د ئاخفتن وحەرەکێن وی دا، وئەڤە گونەهەکا مەزنە کێم کەس هزرێ تێدا دکەن، د ئەثەرەکێ دا یێ ترمذی ڤەدگوهێزت هاتیه: (من عیر أخاه بذنب لم یمت حتی یعمله) هەچییێ برایەکێ خۆ ب گونەهەکا وی کری بشکێنت، ئەو نامرت حەتا ئەو ژی وێ گونەهێ دکەت. [1] ئیمام ئەحمەد دبێژت: من گوهـ ل حەسەنی بوو دگۆت: مە دگۆت: (هەر کەسەکێ برایەکێ ب وێ گونەهێ بشکێنت یا وی ژێ تۆبەکری خودێ بەلایەکێ دێ دەتێ). [2]

وئبن سیرین دبێژت: (جارەکێ من لۆمەی مرۆڤەکی کر سەرا موفلسییێ ئینا خودێ ئەز موفلس کرم).

وئبن ئەلجووزی دبێژت: (مرۆڤەکی گۆت: ئێکی هندەك ددانێن وی کەفتبوون من لۆمەکر، عەین ئەو ددانێن من ژی کەفتن). [3]

و ژ زانایەکێ پێشییێ دئێتە ڤەگوهاستن دگۆت: (ئەگەر ئەز تڕانەیان بۆ خۆ ب صەیەکی بکەم ئەز دترسم ئەز وەکی وی لێ بێم)!

وئەڤە تشتەکە مسۆگەر مە هەمییان دیتییه چاوا کەسەکی تڕانە بۆ خۆ ب ئێکێ دی کرینە سەرا

---

(1) وئەڤە وەکی وێ گۆتنێیە یا ئەم ب کوردی دبێژین: لۆمەیی ب سەرهاتینە (وەرگێڕ).

(2) کتاب الزهد یا ئیمام ئەحمەد پ ٣٤٢.

(3) صید الخاطر لابن الجوزی پ ٣٩١.

تشتەكی، ڤێجا خودێ ئەو تشت یێ ئینایە سەرێ وی یا ئێك ژ دووندەها وی، ئەڤە هەمی ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەها وی كری، وتشتێ دبتە بەلاڤەگێڕ ئەڤ دوعایا مەزنە: ﴿ الحمد لله الذي عافاني مما ابتلاك به، وفضلني على كثير ممن خلق تفضيلاً ﴾ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ من قاله لم يصبه ذلك البلاء ﴾[١] یەعنی: هەچیێ ڤێ دوعایێ بێژت دەمێ ئەو ئێكێ موبتەلا دبینت، خودێ وێ بەلایێ دێ ژ وی پاشڤەبەت.

* بێ ئیفلەحیا لەعنەتێ:

لەعنەتكرن ئەڤرۆ یا كەفتییە سەر ئەزمانێ گەلەك مرۆڤان، وئەو وێ د گۆتنێن خۆ دا ب كار دئینن، وئەڤە ژ وان بەلایانە یێن ئەڤرۆ گەلەك د بەربەلاڤ، وئەڤە ب جهئینانا وێ حەدیسێیە ئەوا پێغەمبەر سلاڤ لێ بن تێدا بەحسێ وان كەسان دكەت یێن ل دویماهییا زەمانی دئێن، ودبێژت: ﴿ نشء يكونون فى آخر الزمان تكون تحيتهم بينهم إذا تلاقوا: التلاعن ﴾[٢] جیلەكە ل دویماهییا زەمانی دئێن دەمێ ئێك ودو دبینن سلاڤا وان لەعنەتە.

وحەتا تو بێ ئیفلەحیا لەعنەتێ بزانی بەرێ خۆ بدە ڤێ حەدیسێ ئەوا ئەبوو ددەرداء ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزت دبێژت: ﴿ ئەگەر عەبەكی لەعنەت ل تشتەكی كر ئەو لەعنەت دێ بلند بتە

(1) الفوائد لابن القيم پ ٢٥٧، وئبن مەسعوود ڤێ حەدیسێ ڤەدگێرت، سير أعلام النبلاء ٤٩٦/١.

(2) ئەحمەد وطەبەرانی وحاكم ڤەدگوهێزن، پڕێنە: مجموع أخبار آخر الزمان، للمشعلي پ ١٢٩.

عەسمانى، ڤێجا دەرگەهێن عـەسـمانى دێ ل بـەر ئێنەگرتن، پاشـى دێ زڤڕتە عەردى، ودەگـەهـێن وى ژى دێ ل بەر ئێنەگـرتن، پاشـى چـەپ وڕاسـت دێ چت، وئەگەر وێ جهێ خۆ نـەديـت دێ ل وى زڤـڕت يێ لێ هاتينەكرن، وئەگەر ديت ئەو نە يێ ژ هـەژى لەعنەتێيە دێ ل خودانێ خۆ زڤڕت ﴾[1].

وبـێ ئيفلـەحيـا لـەعنـەتكرنـێ وە ل خـودانێ خـۆ دكەت كو ئەو ژ شاهدەدان ومەهـدەركرنـێ ژى بێتـە بێ بـاركرن، وەكـى د حـەديـسا ئـەبـوو ددەردائـى دا هاتى، دبێژت: من گوهـ ل پێغـەمبـەرى بـوو -سـلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ لا يكون اللعـانون شـفعاء ولا شـهداء ﴾[2] لەعنەتبێژ نابنە مەهدەرچى وشاهد.

وبێ ئيفلەحيا لەعنەتێ دگەهتە وى يێ لەعنـەت لێ هاتينەكرن ئەگەر خـۆ تـشتەكـێ خـودان عـەقـل نـەبـت ژى، وەكـى د حـەديـسا ئـبن عـەبباسـى دا هاتى، دەمێ زەلامەكى لەعنەت ل بـاى كـرى، ئينـا پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: ﴿ لا تلعنها فإنها مأمورة، وإنه مـن لعـن شـيئاً لـيس لـه بأهـل رجعـت اللعنة عليه ﴾[3] لـەعنـەتـان لـێ نـەكـە ئـەمرێ لـێ هاتييەكرن، وهەچيـێ لـەعنـەتـان ل تـشتـەك بكـەت

---

(1) ئـەبـوو داود، بڕێنـە: صـحيح أبـو داود يـا ئـەلبـانى، ژمـارا حەديسێ ٤٩٠٥.

(2) موسلم وئەبوو داود، بڕێنە: صحيح أبـو داود يـا ئـەلبـانى، ژمارا حەديسێ ٤٩٠٧.

(3) مختصر صحيح سـنن أبـى داود يـا ئـەلبـانى، پ ٣/٩٢٧، ژمارا حەديسێ ٤١٠١.

وئەو یێ هەژی وان لەعنەتان نەبت ئەو لەعنەت دێ ل وی زڤڕت.

وگونەها ژ هەمیین مەزنتر ئەوە مرۆڤ لەعنەتان ل دەیبابێن خۆ بکەت، ب ڕەنگەکێ نە ئێکسەر، وەکی د حەدیسێ دا هاتی: بچت لەعنەتان ل بابێ ئێکی یان دەیکا وی بکەت ڤێجا ئەو ژی ڕابت لەعنەتان ل بابێ وی یان دەیکا وی بکەت.[١]

ووەکی لەعنەتێ فاسقکرن وکافرکرنا خودان باوەرییە، ژ بەر گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-: ﴿لا یرمي رجل رجلاً بالفسوق ولا یرمیه بالکفر إلا ارتدت علیه إن لم یکن صاحبه کذلك﴾[٢] مرۆڤەك بلا ئێکێ دی ب فاسقیێ یان کافریێ گونەهبار نەکەت، چونکی ئەگەر ئەو یێ وەسا نەبت ئەو گۆتن دێ ل وی ب خۆ زڤڕتەڤە.

* وەسواس ودودلی:

وئەڤە ژی ژ بێ ئیفلەحیا گونەهێن بۆرییە، ومرۆڤەکی ئەگەر ژ گونەهێن خۆ تۆبەکر شەیتان دێ ئێت بیرا وی ل گونەهێن وی یێن بۆرین ئینتەڤە دا وی سست بکەت و ژ ڕەحما خودێ بێ هیڤی بکەت، بەلێ ئەو مرۆڤێ پێ ل ئەمرێ خودێ نەدانای یێ دلرحەتە وشەیتان ڕێکا خۆ ل نك نابینت، ئیمام عەلی دبێژت: (چو بەلا نەهاتینە ئەگەر ژ بەر گونەهەکێ نەبت، ورانابت ژی ئەگەر ب تۆبێ

(1) مختصر صحیح البخاری للزبیدی، پ ٤٦٦ ژمارا حەدیسێ ٣٠٠٧.

(2) مختصر صحیح البخاری، پ ٤٦٩، ژمارا حەدیسێ ٢٠٣٠.

نەبت)[1]. وخـودايـــێ مـــەزن دبێــژت: ﴿ وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٖ فَبِمَا كَسَبَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَيَعۡفُواْ عَن كَثِيرٖ ﴾ (الشورى:٣٠) هەر موصيبەتەكا بێتە سەرێ هەوە ژ بەر كەدا دەستێ هەوەيە، ئەو گەلەكان ل هەوە دبۆرت ژى.

* وكورتييا ڤێ هەميێ:

ئەوە طاعەت بەرەكەتە، وگونەهـ بێ ئيفلەحيە، وەهەبێ كورێ مونەبەهى دبێژت: خودێ گۆتبوو ئسرائيلييان: (هندى ئەزم ئەگەر گوهداريا من هاتەكرن ئەز رازى دبم، وئەگەر ئەز رازيبووم ئەز بەرەكەتێ ددەم، وبەرەكەتا من يا بێ دويماهييە، وئەگەر بێ ئەمرييا من هاتەكرن ئەز عێجز دبم، وئەگەر ئەز عێجز بووم، ئەز لەعنەتێ دكەم، ولەعنەتا من حەتا كورێ حەفتێ ژى دچت).[2]

وئەڤ گۆتنا دويماهيێ دژى ڤێ گۆتنا خودێيە : ﴿ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٞ وِزۡرَ أُخۡرَىٰۚ ﴾ (الزمر:٧) كەس گونەها كەسێ هل ناگرت، بەلێ بێ ئيفلەحيا گونەها مرۆڤى دبتە ئەگەرا هندێ هەڤالێن خراب بگەهنە عەيالێ مرۆڤى، وببنە ئەگەرا د سەردا برنا وان، ودووندەها وى چو حيمايەت ژ خودێ بۆ نابن، ڤێجا هشيارى گونەهێ ن، چونكى دبت بێ ئيفلەحيا وێ بگەهتە عەيالێ مرۆڤى يێ حەفتێ ژى.

---

(1) الفوائد لابن القيم پ ١٠٦.

(2) الزهد للإمام أحمد پ ٦٩، وئەڤە يا ضەعيفە، وئاشكەرايە كو ئەو ژ ئسرائيلياتانە .

ناڤبرا پێنجێ
شوینوارێن گونەهێ ل سەر عەبدی

وگونەهان هند شوینوارێن کرێت یێن زیانێ دگەهیننە دلی ولەشی هەنە یێن ژ خودێ پێڤەتر کەس پێ نەزانت، ڤێجا ژ وان شوینواران[1]:

١- زربارکرنا ژ زانینێ: چونکی زانین ڕۆناهیەکە خودێ دهاڤێتە دلی، وگونەه وێ ڕۆناهیێ ڤەدمرینت.

٢- گونەهکار د دل دا هەست دکەت کو ئەو یێ ژ خودێ دویرە، وئەڤ چەندە چو خۆشیێ بۆ وی ناهێلت.

٣- هەر وەسا دویرکەفتن د ناڤبەرا وی ومرۆڤان ژی دا چێ دبت، ب تایبەتی مرۆڤێن چاك وخێرخواز.

٤- وگونەه کارێ خودانی ب زەحمەت دئێخت: لەو هەر دەرگەهەکێ ئەو قەست بکەتێ دێ بینت ل بەرانبەری وی یێ گرتیە.

٥- وئەو تارییەکێ ب ڕاستی د دلێ خۆ دا دبینت، دل ولەشێ وی لاواز دکەت، ووی ژ طاعەتی بێ بار دکەت.

٦- گونەه عەمری کورت دکەن، وبەرەکەتێ ڕادکەت، خودێ مە بپارێزت.

---

(1) پڕێنە: الجواب الكافي لابن القيم، پ ٥٤-١٠٧ ب دەسکاری ڤە.

٧- گونـەهــ گونـەهــێ دکێــشت، وئــەو کــەســێ گونەهەکێ بکەت بەرێ وی دکەفتە گونـەهـەکا دی، حــەتــا وە لــێ دئێــت ئــەو نــەشــێت خــۆ ژ گونەهێ بدەتە پاش.
٨- ویا ژ هەمیێ ب ترســتتر ئـەوە گونـەهــ ئیـرادەیـا دلـی لاواز دکـەت، وحـەزکرنـا گونـەهـێ ب هێـز دکەت ویا تۆبەکرنێ لاواز دکەت.
٩- دل ئێــدی گونــەهــێ کرێــت نابینــت، لــەو کرنــا گونەهێ بۆ وی دبتە عەدەت، وئـەو شـانازیێ ب گونەهێ دبەت.
١٠- گونەهــ ئـاگرێ شــەرمــێ وغیـرەتـێ د دلـی دا دتەمرینت، وشـەرم وغیرەتە ژینێ ددەتە دلی.
١١- وگونــەهــ خــودانێ خــۆ هێــژای لــەعنــەتــا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دکەت.
١٢- وئــەو گونــەهکــاری بــێ بــار دکــەت ژ دوعایــا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-، ویا وان فریشتەیـێن ب قەدر ییێن کو داخوازا گونەهـ ژێبرنێ بـۆ خـودان باوەران دکەن.
١٣- وئەو دبنە ئەگەرا هنـدێ کـو خـودێ عـەبـدی ژ بیر بکەت، وئەڤەیـە هیلاکـا مـەزن: ﴿ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿١٩﴾ ﴾ (الحـــشر: ١٩).
١٤- گـونـەهـ ئــەگــەر زێدەبوون دلێ خودانی دئێتـە خەتمکرن، ڤێجا ئەو ژ غافلان دئـێـتـە هـژمارتــن: ﴿ كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ ﴾ (المطففين: ١٤).

١٥- و ژ عقووبەیێن گونەهێ: ئەو ترس وسەهمێ دئێختە دلێ گونەهکاری، چونکی طاعەت ئەو کەلاتا مەزنە یا خودانی دپارێزت.
١٦- وئەو دبتە ئەگەرا هندێ ل دەمێ تەنگاڤیێ ب تایبەتی ل دەمێ سەکەراتێ دویماهییا گونەهکاری یا خراب بت.

* شوینوارێن هێلانا گونەهان (ل دنیایێ):

ئبن قەیم -خودێ ژێ رازی بت- دبێژت: (پاکی ومەزنی بۆ خودێ بت! ئەگەر هێلانا گونەهان چو تشت تێدا نەبت هەما بەسە کو وێ ئەڤ مفایە تێدا هەنە: ب جهئینانا مروەتێ، وپاراستنا نامویسێ، وقەدر وبهایی، ومالی یێ کو خودێ ڕاگرتنا مەصلحەتێن دنیایێ وئاخرەتێ پێڤە گرێدای، و ب دەستڤەئینانا ڤیانا مرۆڤان، وچاککرنا ژین وژیارێ، ورحەتیا لەشی، وتەناهییا دلی، وخۆشییا نەفسێ، وفرەهییا سنگی، وتەناهییا ژ ترس ونەخۆشییا فاسق وسەرداچوویان، وکێمییا خەم ونەخۆشییان، وپاراستنا نەفسێ ژ هلگرتنا کماسییان، وپاراستنا رۆناهییا دلی کو ب تارییا گونەهێ بێتە ڤەمراندن، وڕێك ل بەر وی فرەهـ ببت نە وەکی فاسق وسەرداچوویان، و ژ جهەکێ ئەو پێ نەحەسیێت رزق ل بەر وی فرەهـ دبت، وئەو کارێ ل سەر گونەهکاران ئاسێ دبت ل بەر وی دێ یێ ب ساناهی بت، وطاعەت ل بەر وی ب زەحمەت ناکەڤت، وزانین دێ ل بەر وی خۆش بت، وخەلك دێ ب باشی بەحسێ وی کەن، ودوعایان بۆ وی

کەن، وئەو ل بەر وان دێ شرین بت، وهـەیبـەتـا وی دێ کەفتە دلێن خەلکـی، وئـەو دێ پـشتەڤانییـا وی کەن، ودێ بەڕەڤانیێ ژ وی کەن ئەگەر تـەعـدایی ل وی هاتەکرن، یان ئەگەر ئێکی غەبا وی کـر، وهـــەر زوی دێ د گازییا وی چـن، وئـەو دێ نێزیکـی خـودێ بـت، ونێزیکـی ملیاکـەتـان ژی، وشــەیتـانێن مـرۆڤ وئــەجـــنـــان دێ ژ وی دویـــرکـــەڤـن، وخـەلـك دێ لـــەزێ د خزمــەتـــا وی دا کـــەن، ودێ حـــەز کـــەن هەڤالینییا وی بکەن، وئەو ژ مرنێ ناترست، بەلکـی دێ یێ کەیفخۆش بت کو بچتە لیقائـا خـودێ، ودنیـا دێ د دلێ وی دا یا کێم بت، وئاخرەت ل نك وی دێ یـا مــەزن بــت، وبــەرێ وی دێ ل هنـدێ بـت ئـەو سـەرکەفتنا مەزن ل ئاخرەتێ ب دەسـت خـۆ بێخـت، ودێ تام کەتە شرینییا طاعـەتـی، وشـرینییا ئیمـانێ ژی دێ بینت، وئەو دوعایێن هلگرێن عـەرشـی ووان ملیاکــەتـێن ل دۆر ورەخــان دێ ب دەســت خــۆ ڤـە ئینت، وکەیفا وان ملیاکەتێن کـاری دنڤیـسن دێ ب وی ئێـت، وهـەردەم ئـەو دێ دوعایـان بـۆ وی کـەن، وعەقلێ وی وباوری وتێگەهشتنا وی دێ زێـدە بـت، وڤیانا خودێ دێ گەهتە وی، وبەرێ خـۆ دێ دەتـێ، وکەیف دێ ب تۆبەیا وی ئێت).

* شوینوارێن هێلانا گونەهان (دەمێ عەبد دمرت):

ملیاکەت ب مزگینییا ژ خودێ ڤە پێشوازییێ ل وی دکەن، ومزگینییێ ددەنێ کو چو ترس وخەم ل سـەر وی نینـە، وئـەو ژ سـجن وبـەرتـەنگییـا دنیـایێ بـۆ مێرگەکێ ژ مێرگێن بەحەشتێ دئێتە ڤـەگوهاسـتن، ئەو حەتا ڕۆژا قیامەتێ خۆشییێ تێدا دبەت.

* شوینوارێن هێلانا گونەهان (ل ئاخرەتێ):

دەمێ دبتە ڕۆژا قیامەتێ خەلك دميننە د گەرمێ وخوهێ ڕا، وئەوێ خۆ ژ گونەهان دايە پاش دێ ل بەر سيبەرا عەرشی بت، وئەگەر ئەو ژ مەحشەرێ چوون ئەو ب لایێ ڕاستێ دا دێ ئێتە برن د گەل وەليێن خودێ يێن تەقوادار وکۆما خودان ئيفلەح، وئەڤە قەنجييا خودێيە ئەو ددەتە وی یێ وی بڤێت وخودێ خودان قەنجييا مەزنە.[1]

ڤێجا خوزييا وی یێ گونەهـ هێلاين، وەکی حەسەنێ بەصری گۆتی: (ئەی کوڕێ ئادەمی، هێلانا گونەهێ ب ساناهيترە ژ داخوازکرنا تۆبێ).[2]

---

(1) بڕێنە: الفوائد لابن القيم، پ ١٥٢.

(2) الزهد للإمام أحمد، ٢/٢٤٢.

ناڤبڕا شەشێ
تۆبە وشەرتێن وێ

تۆبا مرۆڤی ب سێ شەرتان دئێتە قەبولكرن: پەشێمانی ل سەر كرنا گونەهێ، وهێلانا وێ گونەهێ د گاڤێ دا، وبكەتە دلێ كو ئەو لێ نەزڤرتە ڤە، (ویا چارێ: حەقێ خەلكی بۆ بزڤڕینتە ڤە ئەگەر وان حەقەك ل نك وی هەبت)، وپێتڤیە تۆبە هنگی بێتەكرن هێشتا دەمێ وێ نەچووی.

ئیمام ئبن قەییم بیژت: (پەشێمانی ئەوە ئەو ل سەر كرنا خۆ یا بۆری بۆ گونەهێ پەشێمان ببت، وهەر د وێ گاڤی دا خۆ ژ وێ گونەهێ بدەتە پاش، وبكەتە دلێ خۆ كو ل پاشەڕۆژێ نەزڤڕتە وێ گونەهێ)[1]. پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ كل ابن آدم خطاء، وخير الخطائين التوابون ﴾[2] هەمی مرۆڤ گونەهان دكەن، وباشترینێ گونەهكاران ئەون یێن تۆبە دكەن.

لەو یا فەرە مرۆڤ هەر زوی لەزێ ل تۆێ بكەت، ئیمامێ غەزالی دبێژت: (تو بزانە ئەگەر یا فەر بت ل سەر وی كەسێ ژەهر ڤەخواری ئەگەر پەشێمان

---

(1) الزهد للإمام أحمد، ٢٤٢/٢.
(2) صحيح الجامع الصغير ٤٣٩١، ئیمام ئەحمەد وترمذی ڤەدگوهێزن.

بوو كو هەر د گـاڤێ دا وبـێ خـۆ گیرۆكـرن دلـێ خـۆ ڕاكەت، یا فەرتر ل سـەر وی كەسـێ ژەهرا دینی (كو گونەهن) ب كار دئینـت ئـەوە هـەر زوی ل كـارێ خـۆ لێڤە ببت).[1]

وحەسـەنێ بەصری دبێژت: (خەمخوارنـا مرۆڤـی ژ گونەها وی دێ بەرێ وی دەتە هێلانا وێ گونەهـێ، وپــەشــێمانییا وی ل ســەر وێ گونــەهــێ كلــیلا تۆبەكرنێیە، ومرۆڤێ بمینت قەهـرێ ژ گونـەهـا خـۆ بخۆت ئەڤە دێ بۆ وی ب مفاتر بت ژ هندەك باشـیێن وی كرین).[2]

وبەكرێ كوڕێ عەبدللاهێ موزەنی دبێژت: (كارێن مرۆڤـان دئێنـە بلنـدكرن، ڤێجـا ئـەگـەر بـەرپـەڕەكـێ ئستغفار د گەل دا بت بێتـە بلنـدكرن دێ یـێ سـپی بت، وئەگەر بەرپـەڕەك بـێ ئـستغفار هاتـە بلنـدكرن دێ بەرپەڕەكێ ڕەش بت).[3] وكێـشانا ئـستغفاران ژ سـالۆخەتێ خودان باوەرینە، پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بن- دبێژت: ﴿ مثـل المـؤمن مثـل الـسنبلة، تـستقيم مـرة، وتخـر مـرة، ومثـل الكـافر مثـل الأرزة لا تـزال مستقيمة حتـى تخـر ولا تـشعر ﴾[4] مـەتـەلا خـودان باوەری وەكی مەتەلا گولیا گەنمییە، جار ڕاسـت دبت وجار خوار دبت، ومەتەلا كـافری مـەتـەلا كـاژێـیـە یـا ڕاستە حەتا جارەكێ دكەڤت بێی های ژ خۆ هەبت.

---

(1) إحياء علوم الدين للغزالي ١٥٥/٤.
(2) ذم الهوى لابن الجوزي پ ١٠٣.
(3) ذم الهوى لابن الجوزي پ ١٧٤.
(4) صحيح الجامع الصغير ٢٠٠/٥.

وپێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ يا أيها الناس، توبوا إلى الله واستغفروه، فإنى أتوب إلى الله فى اليوم مائة مرة ﴾[1] گەلی مرۆڤان ل خودێ بزڤڕن وداخوازا ژێبرنا گونەهان بۆ خۆ ژ وی بکەن، هندی ئەزم ڕۆژێ سەد جاران ئەز تۆبە دکەم. ڤێجا ئەگەر موحەممەد -سلاڤ لێ بن- ئەوێ خودێ هەمی گونەهێن وی بۆ وی ژێبرین ڕۆژێ سەد جاران تۆبە بکەت، پا دڤێت ئەم ئەوێن د ناڤ گونەهان دا نقۆ بووین چەند جاران تۆبە بکەین؟

وبەرێ خۆ بدێ چەند خودێ کەیف ب تۆبا عەبدێ خۆ دئێت هەرچەندە ئەو نە چو مفایی دگەهینتێ ونە چو زیانێ، پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ لله أشد فرحاً بتوبة عبده حين يتوب إليه من أحدكم كان على راحلته بأرض فلاة، فانفلتت منه، وعليها طعامه وشرابه، فأيس منها، فأتى شجره، فاضطجع فى ظلها، وقد أيس من راحلته، فينما هو كذلك إذ هو بها قائمه عنده، فأذ بخطامها، ثم قال من شدة الفرح: اللهم أنت عبدي وأنا ربك، أخطأ من شدة الفرح ﴾[2] کەیفا خودێ ب تۆبا عەبدێ وی دەمێ ئەو لێ زڤڕت ژ کەیفا ئێك ژ هەوە پترە ئەگەر ل دەوارا خۆ بت ل چۆلەکی، ڤێجا دەوارا وی ڤەڕست وبچت، وخوارن وڤەخوارنا وی ل سەر بت، ڤێجا ژێ بێ هیڤی بت، وبێتە بن دارەکێ و ل بەر سیبەرا وێ پال بدەت، وئەو یێ بێ هیڤ ژ دەوارا خۆ، و ل وی دەمێ ئەو یێ وەسا هند ببینت دەوارا وی ل

---

(1) موسلم ڤەدگوهێزت ٢٧٠٢.
(2) موسلم ڤەدگوهێزت ٢٧٤٧.

هنـــداڤ ســـەرێ وی یـــا ڕاوەســـتایە، ڤێجـــا ڕابـــت هەڤسارێ وێ بگرت، پاشـی ژ کـەیفـان دا بێـژت: یـا رەببـی تـو عـەبـدێ منـی وئـەز خـودایێ تـەمـە، ژ کەیفاندا خەلەت ببت.

ڤێجـا یـا پێتڤییـە لـەز د تۆبـەکرنـێ دا بێتـەکـرن، چـونکی گیرۆکرنـا تـۆبێ ب خـۆ کـارەکـێ بێتـی تۆبەکرنێیە، ئبن قەییم دبێژت: (وئەڤە تـشتەکـە کـێم جاران دئێتە سەر هـزرا تـۆبـەکەری، ل نك وی ئـەوە هەر جارەکا وی تۆبە ژ گونەهەکـێ کـر، ئێـدی چـو ل سـەر نامینـت، ودبـت ل سـەر وی بمینـت ئـەو تۆبـە بکەت ژ هندێ کو و تۆبە گیرۆکری).[١]

شیخ الاسلام ئبن تەیمیە دبێژت: (هنـدەك جـاران مەسـەلەك یان تشتەك ل بەر من ئاسـێ دبـت، ئـەز هزار جـاران یـان پتـر یـان کێمتـر ئـستغفاران دکێـشم حەتا دلێ من فـرەهـ دبـت، وئـەو تـشتێ ل ەر مـن ئاسـێ بووی ب ساناهی دکەڤت، ودت هنگی ئەز ل بازارێ بم یان ل مزگەفتێ یان ل مەدرەسـێ، وئـەڤ چەندە من ژ زکری وئستغفارێ پاشڤە نابـەت حـەتـا ئەز دگەهمە مرادا خۆ).[٢]

وتشتێ ژ هەمیان ب ترستر ل سەر مرۆڤی ئـەوە ئەو دویچوونا هەوایێ نەفسا خۆ بکەت، چونکی ئـەو خودانی دبەتە هیلاکێ بێی ئەو ب خۆ بحەسێت. د گۆتنەکێ دا هاتیـە، کـو ئبلـیس دبێـژت: (مـن مـرۆڤ

(1) تهذيب مدارج السالكين لابـن القـيم، هذبـه عبـد المـنعم العزي، پ:١٥٧.
(2) ابـن تيميـة بطـل الإصـلاح الـديني، لمحمـود مهـدي الاستانبولي، پ: ١٢.

بگونەهان برنە هیلاکـێ، ووان ئـەز ب ئیـستغفارێ و ب "لا إلـه إلا الله" ێ ئـەز کوشــتم، ڤێجـا دەمـێ مـن ئەڤ چەندە دیتی من هەوایێ نـەفسـێ ل بـەر وان شــرینکر لـەوا ئــەو گونــەهــان دکــەن وتۆبــە ناکــەن، چـونکی ئـەو هـزر دکـەن ئـەو کـارێ ئـەو دکـەن یـێ باشـە).[١]

وتــشتێ ئــەو ژ تۆبــەکرنــێ داینــە پــاش، وەکــی یەحیایێ کوڕێ موعاذی دبێژت ئەوە: (ئەو مرنێ دویر دبینن، و ژ نیـشانێن تۆبـەکـەری ئـەوە: ئـەو ڕۆنـدکان بڕێژت، وحەز بکەت یـێ ب تنـێ بـت، وهـەر جـارەکـا دلێ وی چوو خرابیەکێ ئەو حسێبێ د گەل نەفسا خـۆ بکـەت).[٢] وئـەگـەر ئـەو نیـشان نـەهاتنـە دیـتن مەعنا وێ ئەوە بــەنـدك بۆ وی یێ هاتیە درێژکرنێ، دا پتر د ســەر دا بچـت، پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- دبێژت: ﴿ إذا رأيت الله تعالى يعطـي العبـد مـن الـدنيا مـا يحـب وهـو مقـيم علـى معاصيه فإنمـا ژلـك منـه استدراج ﴾[٣] ئەگەر تە دیت خودێ هند دنیایێ بدەتە عەبدی هندی وی بڤێت وئەو یێ گونەهکـار، هـەمـا ئەو ل دویڤ بەردانەکە بۆ وی دا پتر د سـەر دا بچت.

وئەبوو مووسـا دبێژت: پێغـەمبـەری -سـلاڤ لێ بـن- گۆت: ﴿ إن الله يملى للظالم فإذا أخذه لم يفلتـه، ثـم قـرأ: وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَآ أَخَذَ ٱلْقُرَىٰ وَهِىَ ظَٰلِمَةٌ ۚ إِنَّ أَخْذَهُۥٓ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾

---

(1) حەدیسـەکا دورسـتە، بڕێنە: النوافخ العطرة للـصفدي، پ: ٨٦.

(2) ذم الهوى لابن الجوزي، پ: ١٧٤.

(3) صحيح الجامع الصغير ٥٧٥/١.

ﷺ[1] خودێ ل دویڤ زالمی بەرددەت وئەگەر وی ئەو گرت ئەو ژێ خلاس نابت، پاشی ئەو ئایەت خواند ئەوا خودایێ مەزن تێدا دبێژت: وهۆسا گرتنا خودایێ تەیە بۆ باژێران دەمێ ئەو دزۆردار، هندی گرتنا خودایێ تەیە یا ب ئێش ودژوارە.

لەو تۆبا ژ دل بۆ هەمی ئەندامێن لەشی یا فەرە، موحاسبی دبێژت: (تۆبا چاڤی ئەوە مرۆڤ پێ بەرێ خۆ نەدەتە حەرامیێ، وتۆبا گوهی ئەوە ئەو گوهداریا حەرامی نەکەت، وتۆبا دەستی ئەوە خۆ ژ حەرامی بدەتە پاش، وتۆبا پییان ئەوە ب نك حەرامی ڤە نەچن، وتۆبا نامویسێ ئەوە خۆ ژ فاحشێ بدەتە پاش. وهۆسا هەمی ئەندامان حەتا عەقلی ژی تۆبا خۆ هەیە، وتۆبا عەقلی ئەوە هزرێ د تشتێ حەرام دا نەکەت، وئەزمان تۆبێ دکەت، وتۆبا وی ئەوە خرابیێ نەبێژت).[2]

وگونەهـ خودانی ژ طاعەتی ددەتە پاش، وەکی حەسەنێ بەصری دبێژت: (ئەگەر تو نەشیای ب شەڤ ڕابی عیبادەتی بکەی، یان ب ڕۆژ یێ ب ڕۆژی بی تو بزانە کو تو یێ مەحروومی، خرابی وگونەهان تو یێ گرێدای).[3]

وعەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی دبێژت: (ئەوێ سستیێ د ئەدەبی دا بکەت جزایێ وی دێ ئەو بت ئەو ژ کرنا سوننەتان دێ مەحرووم بت، وهەچیێ سستیێ د سوننەتان دا بکەت جزایێ وی دێ ئەو

---

(1) الزهد للإمام أحمد پ:٣٠.
(2) التوبة للمحاسبي، پ:٥٢.
(3) پڕێنە: النوافخ العطرة للصفدي، پ:٨٦.

بت ئەو ژ كرنا فەرضان دێ مەحرووم بت، وهەچيێ سستيێ د كرنا فەرضان دا بكەت جزايێ وى دێ ئەو بت ئەو ژ علم ومەعريفەتێ دێ مەحرووم بت).[١]

وئەگەر تو ئەو بى يێ طاعەتى بكەى ژى گونەهێ دێ ئێكا هند ژ تە چێكەن تو تامێ ژ وى طاعەتى نەبينى، پسيار ژ وەهەبێ كورێ مونەببهى هاتەكرن: ئەرێ ئەو كەسێ گونەهێ بكەت تاما طاعەتى سەح دكەت؟ وى گۆت: (نە، وخۆ ئەوێ هزرێ ژى تێدا بكەت!)[٢] يەعنى: د گونەهێ دا.

وئيمام ئەحمەدى بەحسێ كرنا گونەهێ كر ومەتەلا وێ وەكى يا وى مرۆڤى لێكر ئەوێ د ناڤ هەڕيێ ڕا بچت وخۆ بپارێزت، ڤێجا هند ببينت كو پيێ وى چوو خوارێ، وئيمامى گۆتە هەڤالێن خۆ: (عەبد ژى يێ وەسايە، ێ مينت خۆ ژ گوەهان دەتە پاش حەتا دكەفتێ وچى گاڤا كەفتێ دێ تێڕا ئاسێ بت).[٣]

ڤێجا هشيارى گونەهێن بچويك بى، غەزالى دبێژت: (گونەهەكا مەزن يا بێتەكرن وبچت وچو يێن دى د دويڤ ڕا نەئێن خودان پتر يێ ب هيڤييە كو بێتە عەفيكرن ژ گونەهەكا بچويك يا مرۆڤ بەردەواميێ ل سەر بكەت، ومەتەلا ڤێ چەندێ وەكى مەتەلا چپكێن ئاڤێيە ئەوێن ل دويف ئێك ب بەرى دكەڤن حەتا كارى تێ دكەن، بەلێ

(1) تذكرة السامع والمتكلم، للكناني، پ:٦٨.
(2) صيد الخاطر لابن الجوزي، پ:٥١.
(3) الآداب الشرعية للمقدسي ٩٧/١.

ئەگەر سەتلەكا ئاڤێ یا تژی ب ئێك جار لێ بێتەكرن چو كاری تێ ناكەت)[1]، وهەر ژ بەر ڤێ چەندێیە پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خير الأعمال أدومها وإن قل ﴾[2] باشترین كار ئەوە یێ بەردەوامتر بت ئەگەر خۆ یێ كێم ژی بت.

ئبن قەیم دبێژت: (ڕژدییا ل سەر گونەهێ گونەهەكا دییە، وڕوینشتنا گونەهكاری ژ خۆ ڤێڕا گەهشتنێ ڕژدییە، ورازیبوونا ب گونەهێ وخۆ پشت ڕاستكرنا ب وێ نیشانا تێچوونێیە).[3]

ومەعنا رژدبوونێ ل ڤێرێ وەكی موحاسبی دبێژت ئەوە: (كو شرینیا گونەهێ د دلی دا بمینت)[4]، ماوەردی دبێژت: (ئەو كەسێ بكەتە كەنی وئعترافێ ب گونەها خۆ بكەت چێترە ژ وی یێ بكەتە گری وكارێ خۆ بكەتە منەت ل سەر خودێ، وئەوێ بكەتە گری و ژ گونەها خۆ پەشێمان ببت چێترە ژ وی یێ بكەتە كەنی وئعترافێ ب گونەها خۆ بكەت).[5]

(1) إحياء علوم الدين للغزالي ١٩٥/٤.
(2) صحيح البخاري ٦٤٦٥.
(3) صحيح البخاري ٦٤٦٥.
(4) التوبة للمحاسبي، پ:٥٥.
(5) أدب الدنيا والدين للماوردي، پ: ١٠٥.

ناڤبرا حەفتێ
گونەهژێبر

تـو بزانـە -خـودێ رەحمـێ ب مـە وتـە وهـەمـی موسـلمانان ببەت- کو هندی تۆبەیە ئەگـەر شـەرتـێن وێ ب جهــ هـاتن گونـەهـان ژێ دبـەن، بـەلـێ بـێ ئیفلەحیا وان گونەهان پێتڤی ب هندەك تـشتێن دی هەیە حەتـا نـەمینـت ونـەفـس ب ئێکجـاری ژێ پـاقژ ببـت، وەکـی پاقژکرنـا ئامـانی ژ شـویندەڤـێ صـەی دەمێ دەڤێ خۆ دکەتێ، پێغەمبەر -سلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ إذا ولـغ الكلـب فـي الإنــاء فـاغـســلـوه سبع مرات، وعفـروه الثامنـة فـي التـراب ﴾[1] ئـەگـەر صەی دەڤێ خـۆ کـرە ئامـانی حـەفـت جـاران وی ب ئاڤێ بشۆن، وجارا هەشتێ ب ئاخێ.

ئبن رەجەب دبێـژت: گونـەهــ ب ڤـان ڕێکـان دئێنـە ژێبرن:

١- **تۆبـا ژ دل بـت**: خـودایێ مـەزن دبێـژت: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًاۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ ﴾ (الزمر: ٥٣). هندی خـودێیـە گونـەهـان هـەمییـان ژێ دبـەت، هنـدی خودێیە ئەوە پڕگونەهژێبرێ دلۆڤانکار.

---

(1) مختصر صحيح مسلم للنووي، ژمارا حـەدیـسێ ١١٩ پ: ٤١.

٢- **كێشانا ئستغفاران:** د حەدیسێ دا هاتییە: ﴿ لو لم تذنبوا لذهب الله بكم ولجاء بقوم يذنبون، ثم يستغفرون الله فيغفر لهم ﴾[١]. ئەگەر هەوە گونەهـ نەكربان خودێ دا هەوە بەت ومللەتەكێ دی ئینت گونەهان بەكەن، پاشی داخوازا گونەهـ ژێبرنێ ژ وی بكەن وئەو دا گونەهێن وان ژێ بەت.

٣- **باشیێن گونەهان ژێ دبەن:** خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ إِنَّ ٱلۡحَسَنَٰتِ يُذۡهِبۡنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِۚ ﴾ (هود: ١١٤)، هندی باشینە گونەهان دبەن، وكارێن قەنج ودانا خێران دكەڤنە د بن ڤان باشیان ڤە.

٤- **دوعایا خودان باوەران بۆ ودان باوەری:** وەكی دەمێ ئەو دوعایێ بۆ وی دكەن كو خودێ گونەهێن وی ژێ ببەت، ودەمێ ئەو نڤێژا مری ل سەر وی دكەن ودوعایان تێدا بۆ وی دكەن.

٥- **مەهدەرا محەممەدی -سلاڤ لێ بن-:** وەكی د حەدیسا دورست دا هاتی: ﴿ شفاعتي لأهل الكبائر من أمتي ﴾[٢] مەهدەرا من بۆ وان یێن گونەهێن مەزن كرین ژ ئوممەتا من.

٦- **ئەو موصیبەتێن دنیایێ یێن گونەهان ژێ دبەن:** وەكی د حەدیسا دورست دا هاتی: ﴿ ما يصيب المؤمن من وصب ولا نصب ولا هم ولا حزن إلا كفر الله بها من خطاياه ﴾[٣] نەخۆشی وزەحمەتەك

---

(1) مختصر صحیح مسلم للنووي، ژمارا حەدیسێ ١٩٢٢ پ: ٥١١.
(2) جامع الأصول ٤٧٦/١٠، ژمارا حەدیسێ ٨٠١٢.
(3) مختصر صحیح مسلم للنووي، ژمارا حەدیسێ ١٧٩٨ پ: ٤٧٧.

وخەم وتەنگاڤییەك ناگەهتە خودان باوەری ئەگەر خودێ پێشڤە گونەهێن وی ژێ نەبەت. ئەڤە ب وی شەرتی ئەگەر ئەو صەبرێ ل سەر بکێشت.

٧- **رەحم ودلۆڤانییا خودێ وعەفووا وی**: بێی عەبدان دەستەك د ڤێ چەندێ دا هەبت.

ئبن رەجەب دبێژت: (وهەچییێ ئەڤ حەفتە ژێ نەگرن بلا ئەو ژ خۆ پێڤەتر ۆمەی کەسێ نەکەت).(١)

٨- دئاخێ وەربوون: ئبن تەیمیە دبێژت: (ئەو فتنە وگڤاشتن وترسا ئەو د قەبری دا دبینت، وئەو نەخۆشی وتەنگاڤیێن ئەو ل ڕۆژا قیامەتێ ژی دبینت).(٢)

* چاوا تو دێ خۆ ژ هزرێن گونەهێ پارێزی؟

ئبن قەییم دبێژت(٣): (نەفسا تە ب ڤان ڕێکان دێ ئێتە پاراستن:

١- ئەگەر تو بزانی کو خودێ تە دبینت، وئەو ب دل وهزرێن تە یێ زانایە.

٢- شەرما ژ خودایێ پاك وبلند.

٣- تو خودێ ژ هندێ مەزنتر ببینی کو ئەو ڤان کاران ژ تە ببینت.

٤- ترسا تە ژ هندێ کو تو د چاڤێن وی دا بشکێی ژ بەر وان هزر وکارێن خراب.

٥- ترسا تە ژ هندێ کو ئێکێ دی ژبلی وی جهێ خۆ د دلێ تە دا بکەت.

---

(1) تسلية أهل المصائب، پ: ٢٥٠.

(2) بڕێنە: الإيمان الأوسط لابن تيمية پ:٢٩-٤٣.

(3) بڕێنە: طريق الهجرتين وباب السعادتين لابن القيم پ: ١٧٥-١٧٦.

٦- ترسا ته ژ هندێ كو ئەو هزر مەزن ببن وئاگرێ وان خۆش ببت، ووێ باوەرى وڤيانا خودێ يا د دلى دا هەى بخۆت.
٧- كو تو بزانى هندى ئەو هزرن وەكى وى تۆڤييه يێ بۆ طەيرى دئێته هاڤێتن دا ئەو پێ بێتەگرتن.
٨- كو تو بزانى هندى ئەو هزرێن بێ خێرن د گەل باوەريێ د دلەكى دا كۆم نابن بێى ئێك ژ وان يا دى ببەت.
٩- كو تو بزانى هندى ئەو هزرن دەريايەكا بێ لێڤە، وهەر جارەكا ئەو كەفتنه دلى دل دێ خندقت وبەرزه بت.
١٠- كو تو بزانى هندى ئەو هزرن نهالا ئەحمەقانه وهيڤيێن نەزانانە، وژبلى پەشێمانيێ تشتەك بۆ خودانى پێڤه نائێت).
وئەگەر جارەكێ -خودێ نەكەت- تو تويشى ڤان هزران بووى، گوهداريا ڤێ سەرهاتيێ بكه ئەوا ژ مەلكێ فورسێ كسرا ئەنووشێروانى دئێته ڤەگوهاستن، دبێژن:
ڕۆژەكێ دەركەفته نێچيرێ وگەلەك كره غار، و ژ لەشكەرێ خۆ ڤەدەر بوو، وگەلەك تێنى بوو، بيستانەك ديت چوو د ناڤ دا، جحێلەك ديت گۆتێ: كانێ هنارەكێ بده من، پشتى وى هنارەك دايه ڤێ، وى ئەو هنار هنار كەركر ودندكێن وێ گڤاشتن ئاڤەكا زێده ژێ هات، ئەو ئاڤ ڤەخوار وكەيفەكا زێده پێ هات، لەو وى كره دلێ خۆ كو ئەڤ ڤى بيستانى بۆ خۆ ژ خودانى بستينت، جارەكا دى گۆته جحێلى: كانێ هنارەكا دى بده من، گاڤا دايه ڤێ

ووی ئەو گڤاشتنی دیت ئاڤەکا کێم ژێ هات، وتامەکا نەخۆش ژێ سەحکر، لەو گۆتە جحێلی: بۆچی تاما هنارێ هۆ لێ هات؟ جحێلی گۆت: دیارە پادشاهێ وەلاتی ئیەتەکا خراب کرە دلێ خۆ، ڤێجا ژ بەر هندێ تاما هنارێ د دەڤێ وی دا هاتە گرهاڕتن.. گاڤا ئەنووشیڕوانی ئەڤ چەندە دیتی پەشێمان بوو و د دل دا ژ ئنیەتا خۆ لێڤە بوو، وگۆتە جحێلی: کانێ هنارەکا دی بدە من، وگاڤا تام کریە وێ هنارێ دیت کو تاما وێ هێشتا ژ یا ئێکێ ژی خۆشترە، ئینا گۆتە جحێلی: بۆچی تاما وێ هاتە گۆهاڕتن؟ جحێلی گۆت: دیارە پادشاهێ وەلاتی ل ئنیەتا خۆ لێڤە بووا!

رازی پشتی ڤێ چیرۆکێ ڤەدگوهێزت دبێژت: لەو ناڤێ ڤی مەلکی ب عەدالەتێ د ناڤ خەلکی دا گەڕیا، حەتا هندەك مرۆڤ ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزن کو وی گۆتییە: ل زەمانێ مەلکێ عادل ئەز یێ بوویم.(1)

ڤێجا هشیاری گونەهان بە، ب تایبەتی ئەو گونەهێن مرۆڤ هنگی دکەت دەمێ یێ ب تنێ، د حەدیسەکێ دا یا ئەوبان ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزت هاتییە: ﴿ لأعلمن أقواماً من أمتي يأتون يوم القيامة بحسنات أمثال جبال تهامة بيضاء، فيجعلها الله عز وجل هباءً منثوراً ﴾ ئەز دێ بینم هندەك کەسان ژ ئوممەتا خۆ ڕۆژا قیامەتێ دێ ئێن هندەك باشیێن سپی یێن هندی چیایێن تهامە یێن هەین، بەلێ خودێ وان باشییان دێ پویچ کەت هەر وەکی چوننە، ئەوبانی گۆت: ئەی پێغەمبەرێ

---

(1) تفسير الرازي ١/٢٤٤.

خـودێ، سـالۆخەتـێن وان بـۆ مـە بێـژە، وان بـۆ مـە ئاشكەرا بكە، نەكو ئـەم ژ وان بـین بێـی ئـەم ب خـۆ بحەسیێین، گۆت: ﴿ أما أنهـم إخـوانكم مـن جلـدكم، ويأخذون من الليل ما تأخذون، ولكنهم أقـوام إذا خلـوا بمحارم الله انتهكوها ﴾[١] نـێ ئـەو وەكـی هـەوەنـە ژ جلـدێ هـەوەنـە، وئـەو ژە وەكـی هـەوە ب شـەڤ عیبادەتی دكەن، بەلێ ئەم هندەك كـەسـن دەمـێ دمیننـە ب تنـێ د گـەل وان تـشتێن خـودێ حـەرام كرین ئەو پێ لێ ددانن.

وئەبوو دەرداء دبێژت: (ئێك بلا ژ هندێ بترست كـو دلێن خودان باوەران لەعنەتان ل وی بكـەن بێـی ئـەو پـێ بحـەسـیێت!) پاشـی وی گـۆت: (تـو دزانـی بۆچی؟) گۆت: نە، وی گۆت: (عەبدەك دەمێ دمینتە ب تنێ وبێ ئەمریا خودێ دكەت، خودێ نەڤیانـا وی دێ هاڤێتـە دلـێن خـودان بـاوەران بێـی ئـەو پـێ بحەسیێت)[٢]، ژ بەر ڤێ چەندێ ئبن جەوزی دبێژت: (وتو بزانە كو موصیبەتا ژ هەمیێ مەزنتر ئـەوە مـرۆڤ كەیفا خۆ ب هندێ بینت كو پشتی وی گونەهـ كری ژی چـو ب سـەری نـەهـات ومـا سـلامەت، چـونكی دبت عقووبە گیرۆ ببت، وعقووبەیا مەزنتر ئەوە مـرۆڤ پێ نەحەسیێت، وكو ئـەو ژێـستاندنا دینـی بـت یـان ڕەشكرنا دلی).[٣]

خودێ مە بپارێزت.

---

(1) ئـبن ماجـە ب سـەنـەدەكـا دورسـت ڤـەدگـوهێزت، ژمـارا حەدیسێ ١٤١٨.

(2) الجواب الكافي لابن القيم پ: ٤٧.

(3) پڕێنە: النوافخ العطرة للصفدي پ: ٨٦.

ناڤبڕا هەشتێ
عقووبەیا گونەهێ هەر دێ ئێت ئەگەر خۆ پشتی دەەکی ژی بت

بێ گومانه کو جزایێ کاری هەر دێ ئێت، چ ئەو کار خرابی بت چ باشی، و ژ خاپاندن وسەرداچوونێیه گونەهکار هزر بکەت کو هەر جارەکا وی عقووبەیا کارێ خۆ نەدیت ئەو مەعنا وێ ئەوە ئەو یێ هاتییە عەفووکرن، چونکی دبت عقووبەیا وی پشتی دەمەکی یان ل ئاخرەتێ ژ نوی بێتەدان، وکێم جاران چێبوویە کەسەکی گونەهەك کربت وبەرانبەری وێ عقووبە نەدیت بت، لەو پێتڤییە ل سەر مرۆڤی ئەو چاڤەڕێی جزایێ گونەهان بت چونکی کێم جاران ئەو ژێ پاراستی دمینت، وبلا ئەو لەزێ د تۆبەکرنێ دا بکەت، چونکی د ئەثەرەکی دا هاتییە: (تشتەك نینه زویتر بگەهتە تشتەکێ دی وەکی کو خێرەکا نوی دگەهتە گونەهەکا کەڤن). و د گەل تۆبێ ژی بلا ئەو بترست کو خودێ ل وی بگرت، چونکی د گەل کو خودێ تۆبا پێغەمبەرێن بەرێ ب مەهدەرێ قەبویل کربوو ژی، بەلێ ئادەم دبێژت: گونەها من، وئیبراهیم ومووسا دبێژن: گونەها من.

وئەگەر ئێك بێـژت: دەمـێ خـودێ دبێـژت: ﴿مَن يَعۡمَلۡ سُوٓءٗا يُجۡـزَ بِهِۦ﴾ (النساء: ١٢٣)، یەعنی: هەر کەسـەکـێ خرابییـەکـێ بکـەت جزایـێ وی دێ ئێتـەدان، ئـەڤـە هندێ دگەهینت کو چو گونەهکار نائێتـە عـەفیکـرن، ویا ئـەم دزانیـنن ئـەوە تۆبـە دئێتـە قـەبـویلکرن، وئـەو کەسـەکێ خەلەتییێ بکەت لێ دئێتە بۆرین؟[1]

بەرسـڤ ژ دو لایانە:

یێ ئێکێ: ئەڤ ئایەتە وەسا بێتە تەفسیرکرن کو مەخسـەد پـێ ئـەوە هـەچیـێ بـمـرت ل سـەر گونەهێ وژێ تۆبە نـەکـەت، بـەلکـی یـێ رژد بـت ل سـەر گونەها خۆ.. چونکی تۆبە کـارێ بـەری خـۆ ژێ دبەت.

یـێ دووێ: ئایـەت وەکـی خـۆ (موطلـەق) بێتـە تەفسیرکرن، وئبن جـەوزی ڤـێ بۆچـوونێ دورسـتتر دبینت، وئەڤە یا بەرعەقلە، ودەلیلێ وی ل سـەر ڤێ چەندێ حەدیسـەکە ومەعنایە ژی.

حەدیس ئەڤەیە: دەمێ ئەڤ ئایەتە هاتییە خوارێ ئەبوو بەکری گۆت: ئەی پێغەمبەرێ خودێ، ئەرێ ما جزیـێ هـەمـی کـارێ مـە دێ بـۆ مـە ئێتـەدان؟ پێغەمبەری سـلاڤ لـێ بـن گـۆت: ﴿ ألـست تمـرض، ألست تحزن، أليس يصيبك الألواء؟ فـذلك مـا تجـزون به ﴾ ئەرێ ما تو نساخ نابی، ما تو ب خەم ناکەڤـی، ما نەخۆشـی ناگەهنە تـە؟ ئـەوە تـشتێ هـوین پـێ دئێنە جزادان.

---

(1) ب دەسکاری ڤـە ژ صـيد الخـاطر لابـن الجـوزي پ: ٣٩١-٣٩٢.

ومـەعنـا ئـەوە: ئـەگـەر خـودان بـاوەری تۆبـەکـر وپـەشـێمان بـوو، هـەردەم خـەمـا وی ل سـەر وێ گونـەهـا وی کـری دێ یـا ب هێزتـر بـت ژ هـەر عقووبەکا بگەهتە وی، ڤێجا تێچوون بۆ وی کەسـی بت یێ تام کرییە تـەعلییا بـەردەوام یـا عقـووبێ و د گەل هندێ ژی خۆشـییا بەروەخت یا گونەهـێ پـێش بێخت.

* خۆخاپاندن ب دلۆڤانیا خودێ نەزانینە:

هنـدەك مـرۆڤ هـەنـە خـۆ ب هنـدێ دخـاپینن کـو رەحما خودێ یا بـەرفـرەهـە، وئـەو بـەرێ خـۆ ددەنـە لایێ رەحمێ ب تنێ، و ژ بیر دکەن کو عەزابا خودێ ژی یا دژوارە.

ئەبوو عەمر کـوڕێ عـەلائـی دبێـژت: فـەرەزدەق ل نك هنـدەك مرۆڤـان ڕوینـشـت وان بـەحـسـێ رەحمـا خودێ دکر، ئەو ژ هەمییان پتر یێ ب هیڤی وسـنگ فرەهـ بوو، وان گۆتێ: ما نـە تـویی د شـعرێن خـۆ دا بێ بەختییان ب دویڤ ژنێن بێ گونەهـ ڤەدنـی؟ وی گۆت: بێژنە من: ئەگەر ئەو گونەهێن من د دەر حەقـا خودێ دا کرین من د دەر حەقا دەیبابێن خـۆ دا کربـان دلێ وان دا گرت ئەو مـن بهاڤێنـە د تـەنـویرەکـا تـژی ئاگر دا؟ وان گـۆت: نـە، ئـەو دێ رەحـمـێ ب تـە بەن، وی گۆت: پا من پتـر هیڤـی ب رەحمـا خـودایێ خۆ هەیە ژ رحما وان.

ئبن جـەوزی[1] تـەعلیقـەکـێ ل ڤـێ سـەرهـاتییێ ددەت ودبێـژت: وئـەڤـە نـەزانینـەکـا خوڕیـە، چـونکی رەحمـا خـودێ نـە وەکـی یـا مرۆڤـان ئـەنجـامێ

---

(1) تلبيس ابليس لابن الجوزي پ: ٣٩١-٣٩٢.

دلپێڤەبوونیێە، چونکی ئەگەر وەسا با چویچکەك نەدهاتە ڤەکوشت وزارۆکەك نەدهاتە مراندن، وکەسەك نەدچوو جەهنەمێ، و ل ڤێرێ خەلەتی ژ دو لایان ڤە دئێت:

یێ ئێکێ: وی بەرێ خۆ یێ دایە لایێ رەحمێ ب تنێ وبەرێ خۆ نەدایە لایێ عقووبێ.

یێ دووێ: وی ژ بیر کر کو رەحم هەما بۆ وی کەسییە یێ تۆبە بکەت وەکی خودایێ مەزن گۆتی: ﴿ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ ﴾ (طه: ٨٢) هندی ئەزم ئەز گەلەك گونەهـ ژێبرم بۆ وی یێ تۆبە بکەت، ودبێژت: ﴿ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۚ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ ﴾ (الأعراف: ١٥٦) رەحما من هەمی تشت ڤەگرتینە وئەز دێ وێ دەمە وان یێن تەقوایێ دکەن.

و ل زەمانێ مە یێ نوکە دەمێ جحێلەك گونەهەکێ دکەت دێ بینی خەلك دێ بێژن: جحێلن چو نینە! وخودێ یێ (غەفوور ورەحیمە)! وئەو ل یرا خۆ نائینن کو خودێ یێ (شەدیدولعقابە)ژی.

ناڤبڕا نەهێ
چاوا دێ ژ بێ ئیفلەحیا گونەهان ڕزگار بین؟

دەمێ ئەم بەحسێ بێ ئیفلەحیا گونەهێ وكارتێكرنا وێ یا ب ترس ل سەر كەس ومللەتان دكەین، مەعنا وێ ئەو نینە مە دڤێت خەلكی ژ رەحما خودێ بێ هیڤی بكەین، بەلكی ئارمانج ژێ ئەوە ئەم خۆ ل خەطەر ودژواریا گونەهان ئاگەهدار بكەین، وبزانین كو پێتڤیە هەردەم پەیوەندیا مە د گەل خودێ هەبت.

د حەدیسەكا دورست دا یا ئەبوو هورەیرە ژ پێغەمبەری سلاڤ لێ بن ڤەدگوهێزت هاتیە، كو خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ عەبدێ من گونەهەك كر وگۆت: یا رەببی گونەها من بۆ من ژێ ببە، خودایێ پاك وبلند گۆت: عەبدێ من گونەهەك كر ووی زانی كو وی خودایەكێ هەی گونەهێ ژێ دبەت، و ب گونەهێ دگرت، پاشی ئەو زڤڕی وگونەهـ كرەڤە، وگۆت: یا رەببی گونەها من بۆ من ژێ ببە، ڤێجا خودایێ پاك وبلند گۆت: عەبدێ من گونەهەك كر ووی زانی كو وی خودایەكێ هەی گونەهێ ژێ دبەت، و ب گونەهێ دگرت، پاشی ئەو زڤڕی وگونەهـ كرەڤە، وگۆت: یا رەببی گونەها من بۆ من

ژێ ببە، ڤێجا خودایێ پاك وبلند گۆت: عەبدێ من گونەهەك كر ووی زانی كو وی خودایەكێ هەی گونەهێ ژێ دبەت، و ب گونەهێ دگرت، تە چ دڤێت بكە من گونەهـ بۆ تە ژێ بر ﴾[1].

ومەعنا ڤێ حەدیسێ ئەوە ژبلی مرۆڤێن سەرداچووی كەسەك ژ رەحما خودایێ خۆ بێ هیڤی نابت، ومرۆڤ هەر چەند گونەهان بكەت ژی قەت ژ رەحما خودێ بێ هیڤی نابت، وبیرئینان وزكرێ خودێ بەردەوام دبتە ئەگەرا هندێ گونەهـ بێتە ژێبرن، وئێك ژ سالۆخەتێن خودێ ئەوە ئەو گونەهان ژێ دبەت وتۆبێ وەردگرت، وەڤە نیشانا هندێیە كو رەحما خودێ یا بەرفرەهە، بەلێ یا ڤەر ل سەر مرۆڤێ عەقلدار ئەوە ئەو ژ گونەهێ خۆ بترست ئەگەر خۆ ئەو ژێ تۆبە بكەت ژی، چونكی ئەو نزانت كانێ تۆبا وی قەبویل بوویە یان نە.

ئبن جەوزی دبێژت[2]: (ئە دبینم بارا پتر ژ مرۆڤان دلێ خۆ ب قەبویلكرنا تۆبێ خۆش دكەن، هەر وەكی ئەو دپشت ڕاستن كو تۆبا وان یا قەبویلە، وئەڤە تشتەكێ ڤەشارتیە، پشتی نگی ئەوە ئەو گونەهـ بێتە ژێبرن ژی، شەرما ژ كرنا وێ دمینت، وتشتێ هندێ دگەهینت كو پشتی تۆبێ ژی ترس دمینت ئەو حەدیسە یا ب ڕێكێن دورست گەهشتیە مە كو مرۆڤ ڕۆژا قیامەتێ دئێنە نك ئادەمی دا ئەو مەهدەرێ بۆ وان بكەت، ئەو دبێژت: من گونەهەكا

---

(1) مختصر صحيح مسلم للنووي، ژمارا حەدیسێ ١٩٣٥، پ:٥١٤.

(2) صيد الخاطر لابن الجوزي، پ: ٣٣٠-٣٣١.

کری، وئەو دئێنـە نـك نـووحی، ونـك ئیبراهیمـی، ون مووسای وعیـسای[1]، سـلاڤ ل وان هـەمیـان بـت، وئەو هەمی دبێژن: گونەها من! وئەوان ئەگەر مـرۆڤ بەرێ خۆ بدەتە گونەهێن وان بارا پتر هەر نەگونەهـن ژی، وئـەگـەر گونـەهــ ژی بـن، وان ژێ تۆبـە کربـوو وداخوازا لێبۆرینێ کــربــوو، وهــێــشــتــا ئــەو ژێ ب ترسن، پشتی هنگی شـەرما ژ گونـەهـێ پـشتی قـەبویلکرنـا تـۆبێ ژی هـەر دمینـت، وچـەنـد گۆتنـا فوضەیلـێ کـوڕێ عیاضـی خـودێ ژێ رازی بـت یـا د جهێ خۆ دایە دەمێ دبێژت: (وەی بۆ شـەرمـا مـن ژ تە ئەگەر خۆ تو من عەفـوو بکـەی ژی، وئـۆف بـۆ وی یێ گونەهان هلبژێرت، وخۆشـییا دەمەکـێ کـورت یـا کەسەرا وێ هەر دمینتە د دلـێ خـودان بـاوەری دا - ئـەگـەر خـۆ گونـەهــ بـۆ وی بێتـە ژێبـرن ژی- چێتـر ببینت).[2]

ڤێجا ئەگەر مـرۆڤ ژ گونـەهـێن خـۆ ترسـیا وکـارێ چاك کر ودەست دا وان قەنجیێن گونەهان ژێ دبەن، دبت ئەو گونەها وی بـەری هنگـی کـری ببتـە ئگـەرا چوونا وی بۆ بەحەشتێ! وئـەگـەر ئێـك بێـژت: ئـەڤـە چـاوا چـێ دبـت؟ ئیبراهیمـێ کـوڕێ ئـەدهـەمـی د تـەفسیرا ڤـێ ئایـەتـێ دا ئـەوا خـودایێ مـەزن تێـدا دبێـــژت: ﴿ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ ﴾ (الـــرحمن: ٤٦) دبێژت: (ئەگەر وی ڤیا گونەهەکێ بکـەت خـۆ ددەتـە

---

(1) ئەڤە خەلەتیەکە ژ ئبن جەوزی، چونکی د حـەدیـسـێ دا نە هاتیە کو عیسا پێغەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- بـەحـسـێ گونەهەکێ دکەت .

(2) صید الخاطر لابن الجوزي، پ: ٣٣١.

پـــاش ژ ترســـێن خـــودێ دا)[1]، وحـــەســـەن دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ إن العبـد لیـذنب الـذنب فیدخلـه الله بـه الجنـة ﴾ عـەبـدەك گونـەهـەكـێ دكـەت وخـودێ ب وێ گونـەهـێ وی دبەتە بەحەشتێ، گۆتن: ئـەی پێغـەمبـەرێ خـودێ چاوا خودێ دێ وی بەتە بەحەشتێ؟ گۆت: ﴿ یكـون نـصب عینـه فـراً تائبـاً، حتـی یدخلـه ذنبـه الجنـة ﴾ گونەها وی دێ هەردەم ل بەر چاڤێن وی بت وئەوێ دێ ژێ ڕەڤـت وتۆبـه كـەت، حـەتـا گونـەهـا وی وی دبـەتـە بـەحـەشـتێ.[2] وگۆتنـه سـەعیـدی: كـی ژ هـەمـی كـەسـان عیبـادەتكـەرتـره؟ وی گـۆت: ئـەو زەلامێ گونەهـ كربن، ڤێجـا هـەر جـارەكـا بیـرا وی ل گونـەهـێن وی دئێتـه ڤـه كـارێ وی د چاڤـان دا كـێم دبت).[3]

ڤێجا ئەگەر تە بڤێت تو ژ بـێ ئیفلـەحیـا گونـەهـان دەركەڤی گەلـەك ئـستغفاران بكێـشه ووان باشـیان بكـه یـێن گونـەهـان ژێ دبـەن، و ژ گونـەهـێن خـۆ بترسـه، وداخواز دویماهیا باش بۆ خۆ ژ خودێ بكه.

وئەز دێ بابەتی ب ڤێ سـەرهـاتیێ ب دویمـاهی ئینم: شـەڤەكێ سوفیانێ ثەوری حەتا سپێدێ كـره گری، دەمێ لێ بوویه سپێده هندەكان گۆتێ: ئەڤـه هـەمـی ژ ترسـێن گونـەهـان دا؟ وی هنـدەك كـا ژ عەردی ڕاكر وگۆت: گونـەهــ ژ ڤـێ بـێ بهـاترن، ئـەز دكەمه گری ژ ترسێن دویماهیا خراب دا!

---

(1) الزهد للإمام أحمد پ: ٤٣٧.
(2) الزهد للإمام أحمد پ: ٤٧٤.
(3) الزهد للإمام أحمد پ: ٤٦٤.

وئبن قەییم وەك تەعلیق ل سەر ڤێ سەرهاتییێ دبێژت: (وئەڤە ژ تێگەهشتنا مەزنە كو مرۆڤ ژ هندێ بترست ل بەر مرنێ گونەهێن وی وی بخاپینن، ڤێجا بكەڤنە د ناڤبەرا وی ودویماهیا باش دا).[1]

(1) بڕێنە: النوافخ العطرة للصفدي، پ: ٨٦.

ناڤپرا دەهێ
هندەك گونەهێن پێتڤی مرۆڤ خۆ ژێ بدەتە پاش یێن نەهی ژێ هاتیەکرن

هندەك گونەهـ ودەلیلێ وان ژ حەدیسێن دورست یێن کو ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتینە ڤەگوهاستن:

خۆمەزنکرن:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ هندی زەررەیەکێ خۆمەزنکرن د دلی دا هەبت ئەو ناچتە بەحەشتێ ﴾. وخۆمەزنکرن ئەوە مرۆڤ حەقیێ قەبویل نەکەت، وخەلکی کێم ببینت.

ریمەتی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ کارەکی بکەت دا خەلکی گوهـ لێ ببت، ڕۆژا قیامەتێ خودێ هەتکا وی د ناڤ خەلکی دا دێ بەت، وهەچیێ ریمەتیێ بکەت ڕۆژا قیامەتێ خودێ یا دلێ وی دێ بۆ خەلکی ئاشکەرا کەت ﴾.

داخوازا علمی بۆ دنیایێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ خۆ فێری علمەکی بکەت یێ کو کنارێ خودێ پێ دئێتە خواستن ووی ژ بەر هندێ بت دا تشتەك ژ دنیایێ بگەهتێ ڕۆژا قیامەتێ ئەو بێنا بەحەشتێ سەح ناکەت ﴾.

کرنا کاری ژ بەر مرۆڤان:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خودایێ پاك وبلند دبێژت: ئەز دەولەمەندترینێ شریکانم ژ شرکێ، هەچیێ کارەکی بکەت وئێکێ دی تێدا بۆ من بکەتە شریك ئەز دێ وی وشرکا وی هێلم ﴾.

هێلانا نڤێژا ئێڤاری وئەینیێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ نڤێژا ئێڤاری بهێلت کارێ وی دێ پویچ بت ﴾ ودبێژت: ﴿ هەچیێ سێ جاران ژ سستی نڤێژا ئەینیێ نەکەت خودێ خەتمێ دێ ل سەر دلێ وی دەت ﴾.

بێخیرەتی د کرنا نڤێژێ دا:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەو پەیمانا د ناڤبەرا مە ووان (کافران) دا نڤێژە، ڤێجا هەچیێ وێ بهێلت ئەو کافر بوو ﴾ ودبێژت: ﴿ د ناڤبەرا زەلامی وشرکێ دا نەکرنا نڤێژێیە ﴾.

نەدانا زەکاتێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچی خودانێ زێری وزیڤی هەبت وحەقێ وان نەدەت دەمێ دبتە ڕۆژا قیامەتێ پرتێن وی زێر وزیڤی دێ ل سەر ئاگرێ جەهنەمێ سۆر کەن وتەنشت وئەنی وپشتا وی پێ داخ کەن، هەر جارەکا سار بوو جارەکا دی دێ وی پێ داخ کەن، ل ڕۆژەکا درێژیا وێ هندی پێنجی هزار سالان، حەتا حوکم د ناڤبەرا بەنیان دا دئێتەکرن پاشی رێکا وی دێ بۆ ئێتە نیشادان یان بۆ بەحەشتێ یان بۆ ئاگری ﴾.

جاسووساتی:

﴿ هەچیێ گوهێ خۆ بدەتە گۆتنا هندەك مرۆڤان ووان پێ نەخۆش بت، یان ژێ بڕەڤن، ڕۆژا قیامەتێ رصاصێ حەلاندی دێ ڕێژنە گوهێن وی ﴾.

فەسادی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەوێ فەسادیێ وقەسە ڤەگوهێزیێ بکەت ناچتە بەحەشتێ ﴾.

نەکامی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- بەحسێ غەیبەتێ دکەت ودبێژت: ﴿ غەیبەت ئەوە تو بەحسێ برایێ خۆ بکەی ب ڕەنگەکێ وەسا کو وی پێ نەخۆش بت ﴾ ودبێژت: ﴿ دەمێ ئەز چوویمە عەسمانان ئەز د بەر هندەکان ڕا چووم هندەك نینۆکێن سفری پێڤە بوون پەنج پێ ل ڕوی وسنگێن خۆ دکرن، من گۆت: ئەی جبریل ئەڤە کینە؟ وی گۆت: ئەڤە ئەون یێن گۆشتێ خەلکی دخۆن وبەحسێ نامویسا وان دکەن ﴾.

لەعنەتکرن:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ لەعنەت باراندن ل خوان باوەری وەکی کوشتنا وییە ﴾ ودبێژت: ﴿ ئەوێن لەعنەتان ل خەلکی دبارینن ڕۆژا قیامەتێ نەدبنە مەهدەرچی ونەدبنە شاهد ﴾.

حەسویدی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هشیاری حەسویدیێ بن، هندی حەسویدیە وەسا خێرێن خودانی دخۆت وەکی کو ئاگر داری یان پویشی دخۆت ﴾.

کافرکرنا موسلمانی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر زەلامەکێ بێژتە برایێ خۆ: کافر، ئەو دێ ل ئێك ژ وان زڤڕت، ئەگەر ئەو یێ وەسا نەبت ئەو دێ ل وی زڤڕت یێ ئەو ئاخفتن گۆتی ﴾.

ترساندنا موسلمانی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ حەلال نینە بۆ موسلمانەکی ئەو موسلمانەکێ دی بترسینت ﴾ ودبێژت: ﴿ هەچییێ ب ئاسنەکی ئیشارەتێ بکەتە برایێ خۆ ملیاکەت لەعنەتان ل وی دکەن حەتا ئەو وێ دهێلت ﴾.

بەلاڤکرنا نهێنیان:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خرابترین مرۆڤ ل نك خودێ ڕۆژا قیامەتێ ئەو زەلامە یێ ب تنێ دمینتە د گەل ژنکا خۆ، پاشی دچت نهێنیێن وێ بەلاڤ دکەت ﴾.

ریبا:

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- لەعنەت ل وی کرییە یێ ریبایێ دخۆت ویێ وەکالەتا وی دکەت. ودبێژت: ﴿ ئەگەر زەلام دەرهەمەکێ ریبایێ بخۆت وئەو پێ بزانت، ئەو ژ سیهـ وشەش زنایان دژوارترە ﴾.

ڤەخوارنا مەیێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ پێنج کەس ناچنە بەحەشتێ: ئەوێ بەردەوام مەیێ ڤەدخۆت، وئەوێ باوەرییێ ب سحرێ بینت، وئەو مرۆڤاینییێ ببڕت، وخێڤزانك، وئەو کارێ خۆ دکەتە منەت ﴾.

دەرکەفتنا ژنێ ژ مالێ پشتی بێنێن خۆش ل خۆ کرین:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر چاڤەکێ هەبت زنایێ دکەت، وئەو ژنکا بێنێن خۆ ل خۆ دکەت و د بەر دیوانەکێ ڕا بچت ئەو یا هۆ وهۆیە ﴾ یەعنی: هەر وەکی وێ زنا کری.

بەرێخۆدانا تشتێ حەرام:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر مرۆڤەکی نەصیبێ وی ژ کرنا زنایێ ل سەر هاتیە نڤیسین هەر چاوا بت دێ کەت، هەردو چاڤ زنایێ دکەن وزنایا وان بەرێخۆدانە، وهەردو گوهـ زنایێ کەن وزنایا وان گوهدانە، وئەزمان زنایێ دکەت وزنایا وی ئاخفتنە، و.. ودل حەز دکەت، وعەورەت وێ چەندێ ڕاست دەردئێخت یان درەو ﴾.

مانا ب تنێ د گەل ژنکا بیانی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئێك ژ هەوە بلا ب تنێ نەمینتە د گەل ژنکەکێ ئەگەر دێ شەیتان بتە یێ سیێ د گەل وان ﴾.

کارێ قەومێ لووطی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خودێ لەعنەتێ ل وی بکەت یێ کارێ قەومێ لووطی بکەت ﴾ ودبێژت: ﴿ هەچیێ هەوە دیت کارێ قەومێ لووطی بکەت هەردووان بکوژن ﴾.

کرنا فاحشێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەز د گەل وان هەردووان چووم من دیت خانییەکێ وەکی تەنویرێ ئاڤاکری هەبوو، ل سەری یێ تەنگ بوو و ل بنی یێ فرەهـ، ل بنی ئاگر دهاتە هلکرن، هندەك زەلام وژنکێن ڕویس تێدا بوون، هەر جارەکا ئاگر هاتبا خۆشکرن ئەو بلند دبوون حەتا نێزیك بوو ژێ

دەرکەڤن، وگاڤا کێم دبوو دکەفتنە تێدا، من گۆت: ئەڤە چیە؟ وان گۆت: وئەوێن تە د تەنویرێ دا دیتین ئەو زناکەر بوون ﴾.

ئەوێ چاڤ ل یێ نە وەکی خۆ دکەت یان ل کافری:

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- لەعنەت ل وان ژنان کرن یێن خۆ وەکی زەلامان لێ دکەن، و ل وان زەلامان یێن خۆ وەکی ژنکان لێ دکەن. ودبێژت: ﴿ هەچییێ چاڤ ل مللەتەکی بکەت ئەو ژ وانە ﴾.

ل بەرخۆکرنا بارۆکێ وچێکرنا نیشانان:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خودێ لەعنەت ل وێ ژنێ کرینە یا مویەکی دئینت ب سەرێ خۆ ڤە دکەت، ویا داخوازا ڤێ چەندێ بکەت، و ل وێ ژنێ یا نیشانان بۆ خۆ چێ بکەت، یان داخوازێ ژ ئێکا دی بکەت کو ئەو بۆ وێ چێ بکەت ﴾.

شویکرنا بێ وەلی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر ژنکەکا بێ دەستویریا وەلییێ خۆ شوی بکەت شویکرنا وێ یا بەطالە، شویکرنا وێ یا بەطالە، شویکرنا وێ یا بەطالە ﴾.

ئەوێ خۆ بۆ ئێکێ دی ژبلی بابێ خۆ پالددەت:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ خۆ بۆ ئێکێ دی ژبلی بابێ خۆ پال بدەت وئەو دزانت بەحەشت ل سەر وی حەرامە ﴾ ودبێژت: ﴿ هەچییێ خۆ بۆ بابێ خۆ پال بدەت ئەو کوفرە ﴾.

کارنەکرنا ب وی تشتێ ئەو دزانت:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ڕۆژا قیامەتێ زەلامەکی دئینن دهاڤێنە د ئاگری دا ڕویڤیکێن وی

دکەڤن وئەو وەسا ل دۆر دزڤڕت وەکی کو کەر ل دۆر مـداریٚ دزڤـڕت، ڤێجـا خـەلکـیٚ جـەهنـەمـیٚ لـیٚ دادجڕیێن ودبێژنیٚ: فلان کەس تە خێرە، ما تو نە ئەو بووی ییٚ تە بەریٚ مە ددا باشییٚ وتە ئەم ژ خرابییٚ ددایـنـە پـاش؟ ئـەو دیٚ بێـژت: مـن بـەریٚ هـەوە ددا باشییٚ ومـن ب خــۆ ئـەو نــەدکــر، ومـن هـوین ژ خرابییٚ ددانە پاش ومن ب خۆ ئەو دکر ﴾.

ڤەشارتنا علمی:

پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـیٚ بـن- دبێـژت: ﴿ هـەچیـیٚ پسیارا علمەکـی ژیٚ بێتـەکـرن وئـەو وی ڤـەشـێرت، ڕۆژا قیامەتیٚ ب لغاڤەکیٚ ئاگری دیٚ ئێتە لغاڤکرن ﴾.

درەوکرنا ل سەر پێغەمبەری:

پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـیٚ بـن- دبێـژت: ﴿ درەوەکـا ژ کیسـیٚ من نە وەکی درەوا ژ کیسـیٚ ئێك ژ هەوەیـە، هەچییٚ ژ قـەسـتا درەویٚ ژ کیـسـیٚ مـن بکـەت بـلا جهیٚ خۆ د ئاگری دا دورست بکەت ﴾.

درەو:

پـێـغــــەمــبــــەر -ســـلاڤ لــیٚ بـــن- دبێـــژت: ﴿ هشیاری درەویٚ بن، ئەو یـا د گـەل سـەرداچـوونیٚ، وئەو پێکڤە د ئاگری دانـە ﴾. ودبێـژت: ﴿ خـودان بـاوەر درەوان ناکـەت ﴾. ودبێـژت: ﴿ شــڤێدی مـن دیـت دو زەلام هاتنە نك من.. وگۆتن: ئەویٚ تـە دیتـی دەڤیٚ خۆ ددڕاند مرۆڤیٚ درەوین بوو، ئـەو درەوەکـیٚ دکـەت ورەوا وی ژیٚ دئێتـە ڤـەگوهاسـتن حـەتـا دگـەهتـە هەمی لایان، ڤێجا ڕۆژا قیامەتیٚ ئەڤ چەندە د گـەل وی دئێتەکرن ﴾.

کرنا درەویٚ بۆ تڕانەکرنیٚ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ تێچوون بۆ وی بت یێ گۆتنەكا ژ درەو بێژت دا خەلك پێ بكەنە كەنی، تێچوون بۆ وی بت، تێچوون بۆ وی بت ﴾.

خۆنەپارساتنا ژ دەسنڤێژا زراڤ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خۆ ژ دەسنڤێژا زراڤ بپارێزن، چونكی ئەو ئێكەمین تشتە حسێبا وی د قەبری دا د گەل عەبدی دئێتەكرن ﴾.

سەفەرا ژنێ بێ مەحرەم:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ حەلال نینە بۆ وێ ژنا باوەری ب خودێ وڕۆژا قیامەتێ هەبت كو ڕێكا ڕۆژەكێ بچت ئەگەر مەحرەمەكێ وێ د گەل نەبت ﴾.

نیهارا ل سەر مری:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ نیهار ل سەر بێتەكرن ڕۆژا قیامەتێ دێ پێ ئێتە عەزابدان ﴾. وپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- لەعنەت ل وێ ژنێ كرینە یا نیهارێ ل سەر مری بكەت ویا گوهداریێ بۆ بكەت.

ئەوێ بەرێ خەلكی ددەتە سەرداچوونێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ بۆ سەرداچوونەكێ گازی بكەت هندی گونەها وی یێ دویكەفتنا وی بكەت د ستویێ وی دا هەیە، بێی تشتەك ژ گونەها وان كێم ببت ﴾.

سویندا نە ب خودێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ ب ئێكێ دی ژبلی خودێ سویند بخۆت ئەو وی كوفر یان شرك كر ﴾. ودبێژت: ﴿ هەچیێ سویندەكێ

بخۆت بلا ئەو ب خودێ سـويند بخـۆت يـان خــۆ بــێ دەنگ بكەت ﴾.

سويندا ژ درەو:

پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ هـەچيـێ سويندەكێ بخۆت دا مالێ مرۆڤەكێ موسلمان بـێ حەق بۆ خۆ بێخت، دەمێ ئەو دچتە نـك خـودێ ئـەو دێ يێ لێ ب غەزەب بت ﴾.

سويندخوارن ل دەمێ فرۆتنێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێـژت: ﴿ هـشيار بـن ل دەمێ فرۆتنێ گەلەك سويند نـەخـۆن، چـونكى ئـەو مالى خرەج دكەت پاشـى بەرەكەتـێ ژێ ڕادكـەت ﴾. ودبێــژت: ﴿ ســويــنــد تــشــتــى خــەرج دكــەت وبەرەكەتێ ڕادكەت ﴾.

دزى:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ مرۆڤێ دزيكەر دزيێ ناكەت دەمێ دكەت وئەو يـێ خـودان بـاوەر ﴾. ودبێـژت: ﴿ خـودێ لـەعنـەتـێ ل دزى بكـەت دەمـێ هێكەكێ ددزت ڤێجا دەستێ وى دئێتە بڕين ﴾.

ژێستاندنا عەردى:

پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ هـەچيـێ بهوستەكا عەردى ب زۆردارى ژ ئێكى بـستينت، ڕۆژا قيامەتێ خودێ دێ كەتە تۆكەك وئێختە ستويێ وى حەتا وى د حەفت عەردان دا دبەت ﴾.

ئاڤاكرنا ل سەر قەبرى:

پێغەمبەرى -سلاڤ لـێ بـن- نـەهـى يـا كـرى كـو قەبر بێتە گێچكرن، يان مرۆڤ ل ســەر ڕوينـت، يـان ل سـەر بێتە ئاڤاكرن.

غەدر:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ڕۆژا قیامەتێ دەمێ خودێ مرۆڤێن بەراهیێ ودویماهیێ کۆم دکەت، بۆ هەر غەدەچیەکی ئالایەك دێ ئێتە بلندکرن، وئێتە گۆتن: ئەڤە غەدرا فلان کوڕێ فلانییە ﴾.

ڕوینشتنا ل سەر قەبری:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەگەر ئێك ژ هەوە ل سەر پەلەکێ ڕوینت حەتا کراسێ وی بسوژت وبگەهتە لەشێ وی چێترە ژ کو ئەو ل سەر قەبرەکی ڕوینت ﴾.

تازیا ل سەر مری:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ حەلال نینە بۆ ژنەکا باوەری ب خودێ وڕۆژا قیامەتێ هەبت کو ئەو تازیێ ل سەر مرییەکی بکەت پتر ژ سێ ڕۆژان، زەلامێ وێ تێ نەبت ﴾.

خواستن:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ سێ هەنە ئەز سویندێ ل سەر دخۆم، وئەز دێ گۆتنەکێ بۆ هەوە بێژم ژبەر بکەن.. وعەبدەك دەرگەهێ خواستنێ ڤەناکەت ئەگەر خودێ دەرگەهێ فەقیریێ ل بەر وی ڤەنەکەت ﴾.

ڤێلبازیا (تەناجوشێ) د کڕینێ دا:

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەهی ژ هندێ کر مرۆڤەکێ بازڕی بچتە د ڕێکا وی دا یێ ژ دەرڤەی بازڕی دئێت دا تشتی بفرۆشتێ، وگۆت: ﴿ تەناجوشێ نەکەن، وئێك ژ هەوە خۆ نەکەتە د بەر کڕین وفرۆتنا ئێکێ دی ڕا ﴾. وتەناجوش ئەوە مرۆڤ

سعرا تشتی گران بکەت نە دا بکڕت بەلکی دا ل سەر خەلکی گران بکەت ووان بخاپینت.

چوونا ژنا بۆ سەر قەبران:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خودێ لەعنەت ل وان ژنکان کرینە یێت گەلەك دچنە سەر قەبران ﴾. ودەیکا عەطییەی دبێژت: نەهیا مە هاتەکرن ئەم ب دویڤ جەنازەیان بکەڤین.

سلبوونا ژنێ ژ زەلامێ خۆ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەگەر زەلامی داخواز ژ ژنکا خۆ کر بچتە سەر جهی ووێ وە نەکر، ملیاکەت لەعنەتان لێ دکەن حەتا لێ دبتە سپێدە ﴾.

کرنا غشێ ل مللەتی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر عەبدەکێ خودێ هندەك کەسان بێختە بن دەستان ڕۆژا ئەو دمرت ئەو بمرت ووی غش وان کربت خودێ بەحەشتێ دێ ل سەر وی حەرام کەت ﴾.

دانا فەتوایێ بێی زانین:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ بێ زانین داخوازا فەتوایەکێ ژێ بێتەکرن گونەها وی ل سەر وییە یێ فەتوا ژێ خواستی ﴾.

داخوازکرنا طەلاقێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر ژنەکا ژ قەستا داخوازا بەردانێ ژ زەلامێ خۆ بکەت ل سەر وێ حەرامە ئەو بێنا بەحەشێ سەح بکەت ﴾.

گۆتنا وی تشتێ خودێ پێ نەخۆش بت:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ عەبدەك هەیە گۆتنەكا خودێ پێ نەخۆش بت دبێژت وئەو چو پویتە پێ ناكەت، وئەو ب خۆ ژ بەر وێ ئاخفتنێ حەفتێ سالان د جەهنەمێ دا دێ ئێتە هاڤێتن ﴾.

ئاخفتنا زكرێ خودێ تێدا نەبت:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ بێی زكرێ خودێ گەلەك نە ئاخڤن، چونكی گەلەك ئاخفتن بێی زكرێ خودێ دلی ڕەق دكەت ﴾.

سلبوونا ژ موسلمانی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ حەلال نینە بۆ خودان باوەرەكی پتر ژ سێ ڕۆژان پشت بدەتە برایێ خۆ ﴾. ودبێژت: ﴿ هەچیێ سالەكێ پشت بدەتە برایێ خۆ هەر وەكی وی خوینا وی ڕێتی ﴾.

فەحشی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ مرۆڤێ ژ هەمیان خرابتر ڕۆژا قیامەتێ ل نك خودێ ئەوە یێ خەلك خۆ ژێ ددەنە پاش ژ بەر فەحشاتیا وی ﴾.

لێڤەبوون ژ دیاریێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەوێ ل دیاریا خۆ بزڤڕتەڤە وەكی صەیە دلێ خۆ ڕاكەت وبزڤڕینتەڤە ﴾. ودبێژت: ﴿ حەلال نینە بۆ زەلامی دیاریەكێ بدەت پاشی لێڤە ببت ﴾.

گازیكرن بۆ تشتێ بەرزە ل مزگەفتێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ گوهـ ل زەلامەكی ببت ل مزگەفتێ گازی بكەت بۆ تشتەكێ خۆ یێ بەرزە، بلا بێژت: خودێ بۆ تە

نەزڤڕینت مزگەفت بۆ ڤێ چەندێ نەهاتینە ئاڤاکرن ﴾.

چوونا د بەر نڤێژێ ڕا:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەوێ د بەر نڤێژێ ڕا دچت ئەگەر زانیبا گونەها وی چەندە چلان ئەو مابا ژ پێیان ڤە بۆ وی چێتر بوو ﴾.

ئێشاندنا نڤێژکەران:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ پیڤاز یان سیر یان قوڕاد خوار بت بلا نێزیکی مزگەفتا مە نەبت، چونکی ملیاکەت نەخۆشیا خۆ ژ وی تشتی دبینن یێ مرۆڤان پێ نەخۆش بت ﴾.

ڤەخوارنا نەدورست:

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەهیا کری مرۆڤ ئاڤێ ژ دەڤێ کونێ ئاڤێ ڤەخۆت، وئەگەر وی کەسەك دیتبا ژ پێیان ڤە ئاڤێ ڤەخوت ئەو پاشڤە دبر.

ڤەخوارنا ب دەستێ چەپێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ کەس ژ هەوە ب دەستێ چەپێ نەخوت ونەڤەخوت چونکی شەیتان ب چەپێ دخوت وڤەدخوت ﴾.

بێ مرۆڤاینی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ یێ مرۆڤاینیێ ببڕت ناچتە بەحەشتێ ﴾. ودبێژت: ﴿ گونەهەك نینە پتر ژ هەژی هندێ بت خودێ د دنیایێ دا لەزێ ل عقووبەیا وێ بکەت ژ بڕینا مرۆڤاینیێ وخیانەتێ ودرەوێ، وقەنجیا ژ هەمیێ زویتی خێرا وێ دگەهتە

خودانی مرڤاینیە، حەتا ئـەگـەر خـەلکـێ مالـەکـێ د فاجر ژی بن مالێ وان زێـدە دبـت وهژمـارا وان بـۆش دبت ئەگەر ب مرۆڤاینی بوون ﴾.
نەدانا صلاوەتان ل سـەر پێغەمبەری:
پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ دفنـا وی مرۆڤی ب ئاخێ بکەڤت یێ بەحسێ من ل نك بێتە کرن وصلاوەتان نەدەتـە سـەر مـن ﴾. ودبێـژت: ﴿ یـێ بەخیل ئەو کەسە یێ بەحسێ من ل نـك بێتـەکـرن وصلاوەتان نەدەتە سەر من ﴾.
گۆتنا ئاخفتنێن مەزن:
پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ یێ ژ هـەمیـان پتر من نەڤێت وجهێ وی ڕۆژا قیامەتێ ژ مـن دویـر ژ هەوە ئەوە یێ پرێژ بت وگۆتنێن مەزن بێژت دا خەلك بێژن ئەڤەیە یێ ب دەڤ وئەزمانە ﴾.
ب خودانکرنا صەیان:
پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ هـەچیـێ صـەیـەك هـەبـت ژبلـی صـەیـێ نێچیـرێ یـان یـێ زێرەڤانیێ هەر ڕۆژ هندی دو قیراطان خێرێن وی کێم دبن ﴾.
ئێشاندنا حەیوانەتان:
پێغەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ ژنـەك هاتـە عەزابدان ژ بەر کتکەکێ وێ ئەو گرت حەتا مری ﴾.
ودبێژت: ﴿ تشتێ خودان ڕح بت نەکەنە ئارمانج بـۆ خۆ ﴾.
چێکرنا تەصویران:
پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ مرۆڤـێ ژ هەمیان عەزابا وی دژوارتـر ڕۆژا قـیـامـەتـێ ئـەوە یێ تەصویران چـێ بکـەت ﴾. ودبـێـژت: ﴿ ملیاکـەت

ناچنە د وێ مالێ ڤە یا صەیەك یان تەصویرەك تێڤە بت ﴾.

نەیارەتیا وەلیێن خودێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خودێ گۆت: یێ نەیارەتیا وەلیەکێ من بکەت من حەربە ل سەر وی ﴾.

کوشتنا موعاهدان:

کو ئەو مرۆڤن یێن نەموسلمان، یێن کو د ناڤ موسلمانان دا دژین، پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ موعاهدەکی بێ حەق بکوژت ئەو بێن ناکەتە بێنا بەحەشتێ، وبێنا وێ ژ رێکا سەد سالان دئێتە دیتن ﴾.

زڕبارکرنا میراتگری ژ میراتی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ میراتێ میراتگرێ خۆ ببڕت، رۆژا قیامەتێ خودێ میراتێ وی ژ بەحەشتێ دێ بڕت ﴾.

ژ بێ ئیفلەحیا گونەهان:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ پێنج تشت هەنە ئەگەر ب سەر هەوە دا هاتن، وئەز خۆ ب خودێ دپارێزم کو هوین بگەهنێ: هەر مللەتەکێ فاحشە وەسا د ناڤ دا بەلاڤ بوو حەتا ببتە تشتەکێ عەلەنی ئەو ئێش ونەخۆشی یێن کو د ناڤ باب وباپیرێن وان دا نەهەین دێ د ناڤ وان دا بەلاڤ بن، وهەر جارەکا وان حیلە د کێشان وپیڤانێ دا کرن خەلا دێ ل سەر وان ژ ران وسولتان دێ زولمێ ل وان کەن، وگاڤا وان زەکاتا مالێ خۆ نەدا باران دێ ژ وان ئێنە قەتعەکرن وئەگەر ژ بەر حەیوانەتان نەبا ئێکجار باران ل ون نەدباری، وهەر

جـارەكـا وان عـەهـدا خـودێ ویـا پێغـەمبـەرێ وی شـكاندن دوژمنەكێ نە ژ وان دێ ئێتـە سـەر سـەرێ وان وهندەكـێ ژ وی مـالێ د دەسـتێ وان دا هـەی دێ ژ وان ستینت، وهندی مـەزنـێن وان حـوكمی ب كیتابا خودێ نەكـەن خـودێ دێ وان بـەردەتـە سـەر وچاڤێن ئێك ﴾.

دویماهی

پێتڤیه ئەم ل دویماهیا گونـەهـان دئاگـەهـدار بـین وخۆ ژێ بدەینه پاش ئـەگـەر مـه سـلامەتـی بڤێـت، وئەڤ چەنده نابت ئەگەر ئەم خۆ ژ گونەهان نەدەینه پـاش وئـستغفارێ نـەکێـشین، ئـبن جـەوزی دبێـژت: (پێتڤیه ل سـەر هـەر خـودان عـەقلـەکـی ئـەو خـۆ ل دویماهیا گونەهان هشیار بکـەت، چـونکی د ناڤبـەرا مرۆڤی وخودێ دا چو مرۆڤاینی نینه، وئەو دادیـێ ب کار دئینت، حوکمی ب عەدالەتـێ دکـەت، ئـەگـەر چ رەحما وی گونەهان ڤەدگـرت ژی، ئـەگـەر وی بڤێـت ئەو مرۆڤی ب گونەها کـێم دگـرت، ڤێجـا هـشیار بـه هشیار).[1]

ئەڤه بـوو یـا مـن دڤیـا ئیـشارەتـێ بـدەمـێ ژ بـەر گرنگیا ڤی بابەتی یێ خەلەك گەلەك گازندەیـێ ژێ دکەن ژ ڕەقیا دلی، ونەمانا بـەرەکـەتـێ، ووەسواسـا شـەیتـانی، ئـەوا ئـەگـەرا هـەمیـان بـێ ئیفلـەحیـا گونـەهانـه، خـودێ مـه ژێ بپـارێزت، ڤێجـا هـەچـی خـەلـەتیـا هـەبـت ژ منـه، وئــەز داخـوازا لێبـۆرینێ ژ خودایێ مەزن دکەم.

وحـەمـد بـۆ وی خـودایی بـت یـێ ب قـەنجیـا وی چاکی ب دویماهی دئێن.

---

(1) صيد الخاطر لابن الجوزي، پ: ١٣٢.

ناڤەرۆك

پەڕ	بابەت
٣	پێشگۆتن
٧	پێشگۆتنا نڤیسەری
١٢	دەسپێکا گونەهێ
١٦	ناڤبڕا ئێکێ ئەگەرێن گونەهێ
١٨	ناڤبڕا دووێ کارتێکرنا گونەهێ د مللەتێن
٢٨	بۆرین دا
٣٤	ناڤبڕا سیێ کارتێکرنا گونەهێ د ئوممەتا
	موحەممەدی دا
٤٦	ناڤبڕا چارێ هندەك كارێن خەطەر یێن هزر
٥٠	ژێ نەئێتەکرن یێن بێ ئیفەحیا وان یا
٥٨	مەزن وهاتنا وان یا ب لەز
٦٤	ناڤبڕا پێنجێ شوینوارێن گونەهێ ل سەر
	عەبدی
٦٨	ناڤبڕا شەشێ تۆبە وشەرتێن وێ
٧٢	ناڤبڕا حەفتێ گونەهژێبر
	ناڤبڕا هەشتێ عقووبەیا گونەهێ هەر دێ
٨٧	ئێت ئەگەر خۆ پشتی دەهکی ژی بت
	ناڤبڕا نەهێ چاوا دێ ژ بێ ئیفلەحیا
	گونەهان ڕزگار بین؟
	ناڤبڕا دەهێ هندەك گونەهێن پێتڤی مرۆڤ
	خۆ ژێ بدەتە پاش یێن نەهی ژێ
	هاتیەکرن
	دویماهی